

Forord

Denne masteroppgaven er utarbeidet for å avslutte det toårige masterprogrammet funksjonshemming og samfunn ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap ved NTNU. Temaet til oppgaven er inspirert av et foredrag på Norges Idrettshøgskole om egne aktivitetstilbud for mennesker med utviklingshemming.

Jeg ønsker først å takke menneskene som stilte opp som informanter. Takk for at dere ønsket å dele deres erfaringer og opplevelser med meg, møtet med dere gjorde inntrykk på meg. Jeg vil også takke kontaktpersonen i Norges Idrettsforbund som hjalp til med rekruttering av informanter, samt fruktbare samtaler og råd.

Det har vært en lærerik, men også en krevende prosess, så jeg må takke familie, venner og medstudenter for motiverende ord og tilbakemeldinger. Samboeren min har vært en svært verdifull og uunnværlig støttespiller underveis.

Jeg ønsker også å rette en stor takk til min veileder Borgunn Ytterhus for gode tilbakemeldinger, motiverende ord og faglig kompetanse.

Oslo, 27. mai. 2018

Unni Brekke

Sammendrag

Mennesker med utviklingshemming har et mindre variert idretts- og fritidstilbud enn resten av befolkningen. De deltar også mindre sammen med jevnaldrende og oftere i egne tilbud. De opplever flere barrierer til deltakelse, slik som transport, holdninger, økonomi og menneskelige ressurser. Denne masteroppgaven har derfor som formål å undersøke hvilke erfaringer ledere av idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming har vedrørende inkludering, tilrettelegging og deltakelse.

For å komme fram til resultatene i denne oppgaven ble den kvalitative metoden benyttet. Åtte ledere av idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming ble intervjuet, hvor temaer som inkludering, tilrettelegging, barrierer, samt gode og dårlige opplevelse ble tatt opp. Intervjuene ble så transkribert, før de ble analysert ved bruk av en metode kalt systematisk tekstkondensering.

Årsaken til at informantene ønsket å drive idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming, handlet om at de mente at egne tilbud var mer tilrettelagt for deltagelse og mestring. Dette er en løsning som bygger på deltagelse, men ikke inkludering av mennesker med utviklingshemming. Likevel fortalte informantene at de opplever at tilbudet er inkludert i deres respektive idrettsklubb, og at de har et godt samarbeid internt.

Når det kommer til barrierer til deltakelse, opplevde informantene mange av de samme barrierene som annen forskning på området har konkludert med, slik som eksempelvis økonomi, transport og støttekontakter. Til tross for at idrettstilbudene ikke deltok på dugnadsarbeid, mente informantene at den økonomiske bistanden de mottar er tilstrekkelig. Når det gjelder transport var dette som regel uproblematisk, da mange deltagere ble transportert av sine foreldre. Problemene oppsto kun når transport var det kommunale ansvaret. Mangel på støttekontakter på trening medførte utfordringer for enkelte av informantene, og flere av deltakerne hadde heller ikke støttekontakter. Samlet sett kan det tydes slik at når kommunen er ansvarlig for mennesker med utviklingshemming sin deltakelse i idrett, blir det noen utfordringer.

Summary

People with intellectual disabilities do not have the same variety in sport- and leisure time activities as the rest of the population. They participate less with other peers and often in separated groups. They also experience barriers to participation such as transport, attitudes, economy and human resources. This master thesis has the purpose to research which experiences leaders and trainers of sport facilities for people with intellectual disabilities have regarding inclusion, adaptations and participation.

To obtain the research results the qualitative method was applied. Eight leaders of sport facilities for people with intellectual disabilities were interviewed. Themes such as inclusion, adoption, barriers and also good and bad experiences were examined. The interviews were transcribed and analysed using systematic text condensation.

The reasons why the leaders of the sport facilities for people with intellectual disabilities wanted to have separated facilities, was an experience that these facilities were better adapted for participation and sense of achievement. This is a solution that accentuate participation, but not the idea of inclusion people with intellectual disabilities in the society. Nevertheless, the leaders told that they experienced the facilities as included in the sport club and that they had a satisfying internal cooperation.

When it comes to the barriers to participation, the leaders experienced a lot of the same barriers that other studies have confirmed, such as economy, transport and human resources. Despite the facilities lack of participation in voluntary work to gather money, they had a good economic status because of donations. Transport functioned well when the parents drove the participants, but problems seemed to occur when the public care was in charge. Lack of personal assistance was a challenge for some of the leaders, and some of the participants did not have personal assistance at all. Overall it seems that when the public care is in charge, it affects the participants possibility to be involved in sports.

Innholdsfortegnelse

1 Bakgrunn	1
1.1 Problemstilling	3
1.3 Idrett og funksjonshemming	5
1.4 Utviklingshemming og idrett	6
2.1 Utviklingshemming	7
2.1.1 Levekår for mennesker med utviklingshemming	8
2.2 Forståelser av funksjonshemming	10
2.2.1 Relasjonell forståelse	11
2.2.2 Gap- modellen.	12
2.3 Deltakelse	13
2.4 Inkludering og integrering.	14
3 Eksisterende empiri	17
3.1 Deltakelse i idrett og fritidsaktiviteter	17
3.2 Barrierer til deltakelse	19
4 Metode	23
4.1 Det kvalitative forskningsintervju	23
4.1.1 Semistrukturert intervju	23
4.2 Intervjuprosessen	24
4.3 Metodekritikk	35
5 Resultater	37
6 Diskusjon av forskningsresultatene	51
6.1 Oppsummering av hovedfunn:	51
6.2 Inkludering gjennom segregering	52
6.3 Tilrettelagt for mestring og deltakelse	56
6.4 Mangfold	58
6.5 En uløst transportsituasjon.	59
6.6 Støttekontaktordningen er god når den fungerer	62
6.7 God økonomi og lave utgifter for deltakerne.	63
7 Avslutning	65
7.1 Forslag til videre forskning	66

1 Bakgrunn

«Idretten på alle ferdighetsnivåer bidrar med gode felles opplevelser for aktive, frivillige og tilskuere.» (Kulturdepartementet, 2012, s 66). I Norge er idretten viktig og en del av den norske kulturen. Få områder i det norske samfunnet er omfattet av så stort engasjement, entusiasme og begeistring som idrett blant befolkningen. Idrettslagene skal fungerer som sosiale møteplasser i fritiden, og bidrar med tilhørighet og innpass i fellesskapet. I dette fellesskapet er det deltakere, trenere, foreldre og andre frivillige som danner et sosialt nettverk i nærmiljøet. Idrettspolitikken har også som mål å utjevne sosiale forskjeller ved å tilrettelegge for at flest mulig kan delta i idrettslig aktivitet (Kulturdepartementet, 2012). Idrett er ikke bare en sosial møteplass og en fritidsaktivitet, men også en kilde til fysisk aktivitet. Idrett er derfor et viktig bidrag i nå nasjonale helsepolitiske mål om god fysisk aktivitet og folkehelse i befolkningen, spesielt for barn og unge som er den største gruppen deltakere i idretten (Kulturdepartementet, 2012).

«Idrettsglede for alle» er den nåværende visjonen til Norges idrettsforbund frem til 2019. Likevel ser det ut til at mennesker med funksjonsnedsettelse deltar i mindre grad i idretten enn mennesker uten funksjonsnedsettelse. Idretten oppleves således mindre tilgjengelig for denne gruppen (Elnan, 2015). Retten mennesker med funksjonsnedsettelse har til å delta i et fritid- og kulturliv på lik linje med resten av befolkningen, er nedfelt i konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (FN, 2006). Selv om Norge er pliktig til å følge konvensjonen, rapporteres det at mennesker med utviklingshemming faktisk ikke har et fritidstilbud likeverdig befolkningen for øvrig. Årsaken til dette ser ut til å handle om manglende tilrettelagte tilbud, samt begrensninger til deltakelse tilknyttet transport, ledsagere, hjelpemidler, menneskelige ressurser og kapasitet (NOU 2016: 17).

Idrett som en arena for inkludering og deltakelse kan oppleves som en utopi. Forventinger om kroppslig funksjon og prestasjon kan gjøre idrettsarenaen utilgjengelig for de som ikke når opp, funksjonshemming eller ikke. Idretten er utviklet med utgangspunkt i «normal» funksjon, som er mennesker uten funksjonsnedsettelse. Dette gjør det vanskelig for mennesker med funksjonsnedsettelse å delta på samme vilkår i samme fellesskap (Elnan, 2010). Løsningen på dette er ofte egne tilbud og egne idretter for mennesker med funksjonsnedsettelse. Paralympics for fysiske funksjonsnedsettelse og Special Olympics for kognitive funksjonsnedsettelse. Slike arrangement gjennomføres ikke sammen med resten av befolkningen, men som egne

arrangementer og konkurranser. Idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse skilles fra idrett for befolkningen for øvrig. Den får egne navn, slik som Paraidrett (NIF) og «beste funksjonshemmedes idrettsutøver» på idrettsgallaen.

Utfordringen med slike egne ordninger er at det blir én mindre samfunnsarena hvor mennesker med og uten utviklingshemming møtes. Barn med utviklingshemming deltar oftere sammen med barn med funksjonsnedsettelse i organiserte fritidsaktiviteter enn sammen med barn uten funksjonsnedsettelse (Wendelborg og Paulsen, 2014). Skolearenaen er også preget av segregerte tilbud, spesielt for mennesker med utviklingshemming, og diagnosen utviklingshemming har i større grad en negativ effekt på sosial deltakelse enn fysisk funksjonshemming (Wendelborg og Paulsen, 2014). Sett med andre øyne er slike egne tilbud også en inngangsdør til idrettsglede og deltakelse i et sosialt fellesskap og det kulturelle fenomenet idrett er. Idrett som kultur gir et uttrykk for verdier, referanser og symboler på fellesskap og tilhørighet (Kulturdepartementet, 2012). Spørsmålet er om slike inndelinger og kategoriseringer skaper en forventning om at mennesker med og uten utviklingshemming ikke kan drive idrett sammen, eller at de ikke driver med den samme idretten, men eksempelvis «håndball for utviklingshemmede» og ikke bare håndball.

Det er kommunene som har ansvaret for å tilby et fritidstilbud for mennesker med utviklingshemming, gjennom Helse og omsorgstjenesteloven. Dette skjer i samarbeid med frivillige organisasjoner, som Norges idrettsforbund. Det er likevel ikke idrettens ansvar å overta det offentlige ansvar, men fungere som bidragsytere til organisering og samarbeid om et aktivitetstilbud. Denne fordelingen av ansvar mellom idretten og samfunnet peker Elnan (2015) på som interessant. En av kjennetegnene til den Norske idretten er frivilligheten. Særforbundene er særlige avhengige av denne ulønnede innsatsen i form av trenere, styremedlemmer og andre innsatsområder (Kulturdepartementet, 2012). Elnan (2015) spør i hvilken grad man kan forvente at idretten som frivillig organisasjon skal ta ansvaret for barrierene mennesker med funksjonsnedsettelse møter i forbindelse med idrettsdeltakelse, og hvordan idretten kan forventes å lykkes med integrering om barrierene er samfunnets ansvar.

1.1 Problemstilling

Utgangspunktet for dette prosjektet er tanken om at alle individer skal ha lik rett og mulighet til å delta i fritidsaktiviteter, uavhengig av kjønn, alder, etnisitet eller funksjonshemming. Hvis alle skal ha lik rett må det tilrettelegges tilsvarende. Det ser ut til at etableringen av egne tilbud for mennesker med utviklingshemming er et utfall av denne tilretteleggingen. Hvorvidt slike segregerte tilbud er hensiktsmessige for inkludering og samfunnsdeltakelse er et interessant spørsmål jeg ønsker å belyse med denne studien.

Erfaringene jeg er ute etter i problemstillingen er flere. På den ene siden er jeg ute etter behovet for slike tilbud ut ifra de som faktisk leder de. Jeg er ute etter å få innsikt i hva som gjør at slike tilbud blir etablert og om de opplever det som hensiktsmessig. Som utdannet innenfor idrett og funksjonshemming ser jeg mulighetene for å tilrettelegge aktivitet slik at alle kan delta på sine egne premisser. Jeg opplever at idrettsglede er noe man kan dele på tvers av kjønn, religion, kultur og funksjonsnivå, og som kan bidra til å skape toleranse og aksept. Derfor er jeg også interessert i å undersøke hvilke tilrettelegginger som gjøres i aktivitet, trening og spill- og konkurransesituasjon. Jeg vil også stille spørsmål om inkludering, og da spesielt med tanke på hvordan idrettstilbudene opplever å være en del av et idrettslag og et idrettsmiljø som har overvekt av mennesker uten funksjonsnedsettelse. Likevel har jeg også forståelse for eksistensen av slike tilbud. Etter arbeid i bolig for mennesker med utviklingshemming har jeg fått innsikt i hvordan deres hverdag ser ut, og hvilke utfordringer de møter. Derfor er jeg også ute etter å undersøke hvilke utfordringer de eventuelt har eller har hatt underveis som kan påvirke deltagelse og drift.

Ut i fra dette har jeg kommet frem til følgende problemstillinger for denne oppgaven:

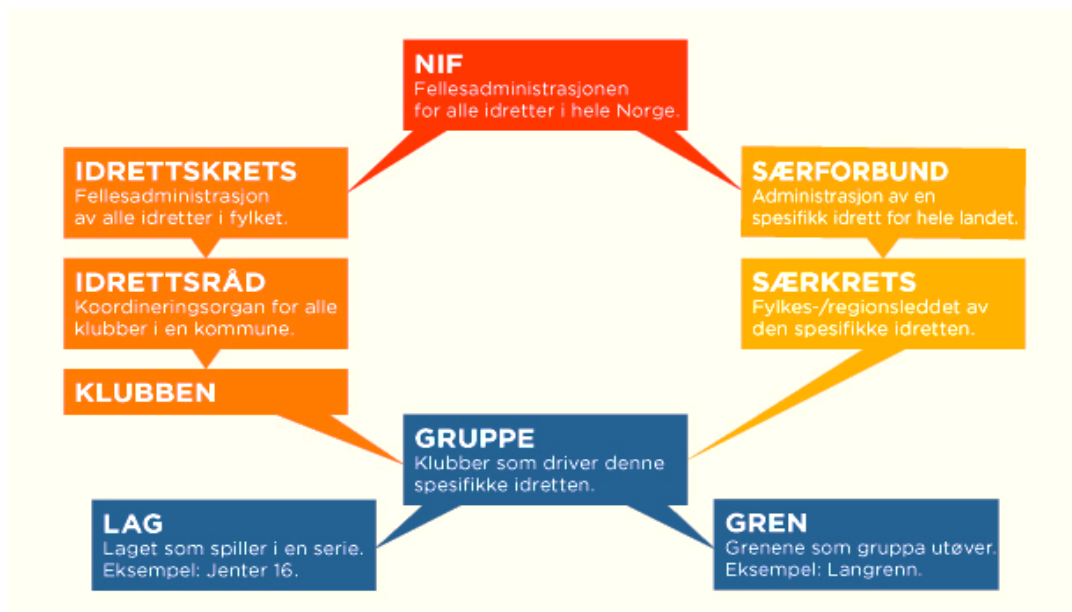
- (i) Hvilke opplevelser har trenere for idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming vedrørende inkludering, tilrettelegging og deltagelse?

- (ii) Hvordan opplever trenere for idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming behovet for slike tilbud?

For å besvare problemstillingene skal jeg først gjøre rede for hvordan organiseringen av idrett for funksjonshemmede har utviklet seg i Norge, samt en gjennomgang av eksisterende empiri og politiske føringer. Deretter vil det bli gitt en beskrivelse av hvordan jeg metodisk har gått frem for å besvare problemstillingene i oppgaven.

1.2 Organisert idrett i Norge

Norges idrettsforbund (NIF) er en av de største organisasjonene basert på frivillighet innenfor organisert fritid i Norge. NIF står for Norges idrettsforbund, olympiske og paralympiske komite (Norges idrettsforbund, u.å-a). Det ble i 2014 rapportert til sammen 11.409 idrettslag og omkring 2.240.000 medlemskap i 54 ulike særforbund (Norges idrettsforbund, u.å-b). Norges idrettsforbund er en paraplyorganisasjon som består av særforbundene, særkretsene på den ene siden, og idrettskretsen, idrettsrådet og klubbene på andre siden. Nederst i organisasjonen er lagene, grenene og medlemmene. Denne inndelingen er illustrert i figur 1. Medlemmene er voksne, barn, mosjonister, toppidrettsutøvere og mennesker med funksjonsnedsettelse (Hanstad, 2011). Idretten i Norge består av konkurranseidretten, toppidretten og breddeidretten. Breddeidretten omfatter aktiviteter som blant annet friluftsliv, trim, helsestudio og dans. Breddeidretten er det de 54 særforbundene som er ansvarlige for (Loland, 2002).

Figur 1. Organisering av idretten i Norge (Norges Idrettsforbund, u.å-d)

1.3 Idrett og funksjonshemming

I 1996 ble det vedtatt å starte en integreringsprosess for å integrere idrett for funksjonshemmede inn i den ordinære idretten. For å drive prosessen fremover ble det opprettet Norges funksjonshemmedes idrettsforbund, som var slått sammen av Norges Handicapforbund, Norges Døveforbund og idrett for utviklingshemmede. (Loland, 2002). Ansvar for organiseringen av idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse ble overført til hvert enkelt særforbund, med et ønske om at særforbundene skulle ha flere tilbud i nærmiljøet for mennesker med funksjonsnedsettelse. Integreringen av mennesker med funksjonsnedsettelse i idretten ble ansett som nådd i 2007, og Norges funksjonshemmedes idrettsforbund ble derfor oppløst. NIF endret navn til Norges idrettsforbund, olympiske og paralympiske komité, som betyr at Olympiatoppen sammen med særforbundene har ansvar for toppidrettsutøvere med funksjonsnedsettelse. NIF skriver at det varierer hvor langt hvert særforbund har utviklet tilbud for mennesker med funksjonshemming, men alle særforbundene uttrykker positivitet vedrørende inkludering av mennesker med funksjonsnedsettelse inn i sin idrett (NIF, u.å-a).

Proessen kan ses som en virkning av den generelle utviklingen i synet på mennesker med funksjonsnedsettelse ellers i samfunnet, hvor det ble mer fokus på integrering og inkludering av et større mangfold (Sørensen & Kahrs, 2011). Sørensen & Kahrs (2011) indikerer at integreringsprosessen kan bidra til at funksjonshemming får økt oppmerksomhet i samfunnet, som igjen kan bidra til utviklingen av positive holdninger og kunnskap. Mennesker med funksjonsnedsettelse er fullverdige medlemmer i idretten på lik linje med andre medlemmer. Special Olympics Norge er blitt etablert i samarbeid med NIF som gir mulighet til å bidra i denne massemonstringen for utviklingshemmede internasjonalt. Dog fremhever Sørensen & Kahrs (2011) også hva som gikk tapt etter prosessen. Dette var blant annet enkelte velfungerende tilbud, miljøer og idrettsstevner, samt redusert representasjon for mennesker med funksjonsnedsettelse i synlige posisjoner.

Nylig har et nytt begrep blitt innført vedrørende idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse. Paraidrettsbegrepet har lenge blitt benyttet i internasjonale sammenhenger, som Paralympics. Norges idrettsforbund valgte i 2017 å ta i bruk begrepet og paraidrettsbegrepet favner om *all idrett* og ikke bare de idrettene i tilknytning Paralympics. Det var flere årsaker til å ta i bruk begrepet, og en av de var forenkling av det opprinnelige begrepet; Idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse. En annen årsak var å gå bort i fra fokuset på funksjonsnedsettelse og rette søkelyset på idrett. Det var også ønskelig med et begrep som var lik de internasjonale

begrepene (NIF, u.å-c). Enkelte særforbund har benyttet seg av begrepet lenge, hvor andre igjen ikke har tatt i bruk begrepet. Særforbundene får velge fritt i om de ønsker å anvende begrepet ¹. Para kommer fra begrepet «parallell» eller «ved side nav» og representerer paraidrett og idrett som likestilte (NIF, u.å-c)

1.4 Utviklingshemming og idrett

Antall medlemmer med utviklingshemming i norsk idrett var i 2016 omkring 3500 – 4000 i henhold til tall fra NOU 2016: 17. Til tross for at idrettsdeltakelsen for mennesker med utviklingshemming økte fra 2001 til 2010, påpeker Söderström & Tøssebro (2011) at den i 2010 var lavere enn i 1989 som er tiden fra de store institusjonene. Mennesker med utviklingshemming har ofte egne lag innenfor idrettene, spesielt de store idrettene som håndball og fotball. Det arrangeres egne turneringer og aktivitetsdager for denne gruppen, og som nevnt et eget olympiske leker, Special Olympics.

Et eksempel på hvordan organisering av idrett for mennesker med utviklingshemming kan se ut er for eksempel gjennom Norges Håndballforbund. På sine hjemmesider skriver de at de har omtrentlig 60 registrerte lag eller grupper som bidrar med aktivitet for mennesker med utviklingshemming. Håndball for utviklingshemmede (HU) tilbyr både mixlag, samt rene jente- og guttelag. Norges håndballforbund skriver de arbeider med å tilpasse aktivitetene slik at alle skal bli utfordret på sitt eget nivå. Videre informeres det om at alder og ferdigheter på deltakerne varierer mellom lagene og internt i laget. Hver region har ansvaret for organisering av serie og kamper. Det gis også en oppstartstøtte på 5000 kr for nyetablerte lag (Norges Håndballforbund, 2015).

Et annet eksempel på idrett for mennesker med utviklingshemming er svømming. De betegner svømming for mennesker med utviklingshemming som Parasvømming etter Paraidrett. Norges svømmeforbund informerer på sine sider at mennesker med utviklingshemming hører naturlig inn i de lokale svømmeklubbene og flere av deres klubber har gode tilbud om kurs og trening. De hadde i 2015 omkring 200 deltakere som trener i klubb og mange av de deltakerne ser frem til Landsstevne i svømming for utviklingshemmede (Norges svømmeforbund, 2018).

---

¹ Opplysninger fått i korrespondanse med NIF

2 Teori og begreper

I dette kapitlet vil jeg presentere teoretiske avsnitt som er relevant for studiens resultat og diskusjon. Først vil det bli en innføring i begrepet utviklingshemming og mennesker med utviklingshemming sine levekår, før og nå. Deretter vil det bli en gjennomgang av sentrale begreper innenfor teori og forskning om funksjonshemming.

2.1 Utviklingshemming

Utviklingshemming har tradisjonelt blitt sett på som en egenskap ved individet (Midtsundstad, 2016). Diagnosen psykisk utviklingshemming er forankret i en medisinsk forståelsesramme og diagnosesystem. Et system som blant annet benyttes i Norge er diagnosemanualen ICD 10. Kriteriene i manualen tilsier at begrensingene i utviklingsperioden må inntreffe før fylte 18 år. De som havner under 70 på IQ-skalaen og samtidig tilfredsstillende de andre kravene får diagnosen utviklingshemming (Tøssebro, 2010). Tøssebro (2010) påpeker at grensene for IQ skalaen har endret seg gjennom årene og dermed antall mennesker med utviklingshemming. Derfor understreker han at diagnosen utviklingshemming ikke bare kan være avhengig av individets forutsetninger, men også de kravene samfunnet stiller.

På en annen måte kan man si at mennesker med utviklingshemming er en gruppe som har spesielle hjelpebehov i ulike situasjoner. Dette er i henhold til forskning fra Kittelsaa (2008). Menneskene med utviklingshemming i hennes studie ser på seg selv som vanlige mennesker, men godtar at de har behov for hjelp og støtte. Det er komplisert å sette et klart skille mellom funksjonshemming og funksjonsnedsettelse hos mennesker med utviklingshemming. Det kognitive nivået hos individet vil ikke være fullstendig stabilt da den påvirkes av individet selv, miljøet rundt og samfunnets syn på funksjonsnivå. Derfor beskriver de utviklingshemming som en eksistensiell tilstand, og mer påvirkelig fra omgivelsene enn andre funksjonsnedsettelse (Ellingsen & Sandvin, 2014).

Bruken av begrepet utviklingshemming er noe omstridt. Den anses som stigmatiserende og ofte skaper en forventning om den kognitive evnen og selvstendigheten til menneskene med diagnosen (Kittelsaa & Kermit, 2015). Dette kan forsterke stigmatiserende holdninger som videre kan bidra til å begrense mulighetene mennesker med utviklingshemming har til deltakelse i samfunnet. Det er også en gruppe mennesker som varierer i alder, type

funksjonsnedsettelse, bosted og sosiale forhold (Løvgren, 2009). Slik som mennesker *med* funksjonsnedsettelser er det ønskelig å brukes mennesker *med* utviklingshemming, for å skille mellom å ha en utviklingshemming og være utviklingshemmet. (Kittelsaa, Ytterhus & Kermit, 2015). Løvgren (2009) uttrykker at merkelapper som «funksjonshemmede» kan ses som en kollektiv identitet, da det er noen andre som tilskriver de felleskapet. Ellingsen & Sandvin (2014) uttrykker det er et stort behov for kunnskap om de ulike formene for utviklingshemming da de i stor grad varierer i forutsetninger og behov. Kunnskap er nødvendig for å kunne best mulig tilrettelegge for deltakelse

2.1.1 Levekår for mennesker med utviklingshemming

For å få en forståelse for hvorfor forskning på mennesker med utviklingshemming sine levekår er viktig er det nødvendig med et tilbakeblikk på levetilstandene for denne gruppen. Levekårsundersøkelser benyttes for å få et bilde av de levetilstandene og kvaliteten på tjenestene mennesker med utviklingshemming har og får. Slik forskning kan gi kunnskap om hvorvidt de politiske målsettingene er nådd og om de er realistiske. Politisk kunnskap om ulikhet i levekår er viktig i et velfungerende velferdssamfunn (Söderström & Tøssebro, 2011).

Det som er felles for mange mennesker, spesielt voksne med utviklingshemming er at de lever i bofellesskap med andre med utviklingshemming, arbeider i vernet bedrifter eller aktivitetstilbud og deltar i fritidstilbud som er i særlig grad segregerte (Söderström & Tøssebro, 2011). Staten bygde institusjoner som et velferdspolitisk løft for mennesker med utviklingshemming, deres familier og omgivelser, men på 60-tallet ble institusjonene og velferdsstaten møtt med motgang (Tøssebro, 2010). Velferdsstatens bruk av store institusjoner mot marginaliserte grupper som psykisk syke og mennesker med utviklingshemming fikk kritikk. Kritikken var rettet mot de dårlige levekårene og segregeringen fra samfunnet beboerne på institusjonene opplevde. På 70-tallet gjorde begreper som *normalisering* sitt inntog, som fokuserte på at mennesker med utviklingshemming ikke hadde de samme levekårene eller fikk de samme mulighetene som resten av befolkningen.

Tidligere hadde forskningen om funksjonshemmede først og fremst handlet om helseutfordringer, diagnose, behandling og rehabilitering. Norsk forskning lå langt bak en internasjonal forståelse hvor det hadde vokst frem en større vekt på likestilling og deltakelse. Tøssebro (2010) trekker frem Lange (1992) som påpekte det manglende

samfunnsvitenskapelige perspektivet innenfor feltet, med fokus på blant annet ulikhet, sosiale problemer og sosial deltakelse. Endring i levekårene kom på dagsordenen da Stortinget i 1988 bestemte å oppløse alle institusjoner for mennesker med utviklingshemming og gå over til kommunal omsorg (Tøssebro, 2013). Reformen bedre kjent som ansvarsreformen avviklet fra år 1991 Helsevernet for psykisk utviklingshemmede (HVPU) hadde som plan at alle utviklingshemmede som hadde bodd på institusjon skulle flyttes ut og inn i kommunale boliger innen år 1995. Det var også ønskelig å tilby samme levekår for de som bodde hjemme hos familien og ikke på institusjon.

Målet med reformen var at mennesker med utviklingshemming skulle få leve livet sitt på samme måte som resten av befolkningen, gjennom inkluderende og normaliserende tiltak basert på individuelle behov (Kittelsaa, Wik & Tøssebro, 2015). Reformen møtte likevel kritikk og negativitet og på bakgrunn av dette ble det iverksatt et evalueringsprogram som skulle følge prosessen fra -91 og frem til -95. Den skulle blant annet undersøke de endrede levekårene, det endrede tjenestetilbudet og de økonomiske og juridiske utfordringene som medfulgte. Denne statlige satsingen på forskning for mennesker med funksjonsnedsettelse hadde implikasjoner på utviklingen av et større forskningsfelt og satsningsområde i Norge og et akademisk miljø for videre oppfølging av levekårene for denne gruppen (Tøssebro, 2010).

I etterkant av ansvarsreformen har det jevnlig vært utført levekårsundersøkelser for mennesker med funksjonsnedsettelse og utviklingshemming. I den første store levekårsundersøkelsen etter reformen fant Tøssebro & Lundeby (2002) at standarden på bosituasjonen hadde økt. Beboerne hadde fått egne leiligheter med fellesareal, dette medførte at foreldre oftere var besøkende. Antallet som har fått tilbudet om kommunal bolig hadde også økt, sammen med en positiv utvikling vedrørende sysselsettingen. Fritidsområdet var derimot en av taperne etter reformen. Den neste store undersøkelsen av Søderstrøm & Tøssebro (2011) viser blant annet at boforholdene til mennesker med utviklingshemming er i ferd med å endre seg. Bofelleskapene er større og mer komplekse enn tidligere. Sysselsettingen og dagaktiviteten har gått ned. På fritidsområdet kan det se ut som det er en økning, spesielt i enkelte stillesittende aktiviteter som restaurant- og cafébesøk. I en nylig rapport fra 2015 om levekårene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, var hovedtrekkene at mennesker med utviklingshemming på enkelte livsområder fortsatt har avvikende levekår en normalbefolkning, slik som boforhold, deltakelse på fritiden, sosial deltakelse og transport (Kittelsaa, Wik & Tøssebro, 2015).

Utviklingstrekkene i forskningen presentert i avsnittet ovenfor baseres hovedsakelig på voksne og unge voksne med utviklingshemming. Det er også viktig å inkludere forskning om barn med utviklingshemming sine levetilstander, samt deres familier. Oppvekstvilkårene for barn med funksjonsnedsettelse har endret seg, fra å være familiens ansvar til å være statens ansvar og deretter til å bli samfunnets ansvar. Da utdanningssystemet vokste frem på 1800-tallet var det ikke tilpasset alle, og alternative skoler vokste frem. Fokuset var i første omgang på utdanning men skiftet etter hvert over på belastningen familiene gikk gjennom om barna bodde hjemme. Spesialskolene utviklet seg til å bli «totale skoler» eller internater hvor elevene skulle bo og leve. Etter hvert kom familien inn i fokus som det viktige oppvekstmiljøet for barn og unge, og institusjonenes segregering av barn med funksjonshemming ble kritisert. Spesialskoler uten internat gjorde sitt inntog på 60-tallet, men ble redusert sakte mot 90-tallet. Det var hovedsakelig en kritikk mot velferdsstatens levekår for mennesker med utviklingshemming samt uhensiktsmessig segregering. Målet til velferdsstaten ble etter hvert å gi støtte og hjelp for å sikre en best mulig oppvekst hjemme og familieliv (Tøssebro, 2010). Fokuset ble endret og målet var å integrere barn med funksjonsnedsettelse inn i vanlige klasser og skoler. I dag går barn med funksjonsnedsettelse på «vanlige» skoler, men ofte blir de tatt ut av den ordinære klassen og inn i spesialundervisning med spesialpedagoger.

2.2 Forståelser av funksjonshemming

Hvordan man ser på funksjonshemming har konsekvenser for hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse blir forstått og behandlet i samfunnet (Tøssebro, 2010). Det vil i denne oppgaven bli benyttet en relasjonell forståelse av funksjonshemming, som vil bli beskrevet senere i avsnittet. For å forstå hvordan denne forståelsen skiller seg fra andre gis det først en innføring i to modeller og forståelser som har hatt stor påvirkning på funksjonshemmingsfeltet; den medisinske- og den sosiale modellen.

Den medisinske forståelsen tar utgangspunkt i det som omhandler den kroppslige funksjonen (Tøssebro, 2010). Det er selve funksjonsnedsettelsen som forårsaker funksjonshemmingen individet opplever, og løsningen er å reparere og rehabiliterer individets skade og sykdom slik at det kan møte samfunnets krav. På den måten kan man si at modellen tar samfunnet og omgivelsene for gitt. Dette resulterer i et individuelt problem, hvor individet må tilpasses for å fungere i den aktuelle konteksten (Grue, 2006). Grue (2006) hevder det medisinske perspektivet

på funksjonshemming kan introduseres ved å se på klassifiseringssystemet til verdens helseorganisasjon (WHO). ICD 10: internasjonal klassifisering av sykdom. I nyere tid har man beveget seg fra den medisinske forståelsen og mot en mer sosial forståelse, da den anses som reduksjonistisk (Grue, 2006). Dette fremheves blant annet i ICF: internasjonal klassifisering av funksjon, funksjonshemming og helse, som ser helhetlig på funksjonshemmede prosesser og tar forbehold om å inkludere flere ulike perspektiver på samme tid (Tøssebro, 2010).

En sosial forståelse tar utgangspunkt i utformingen av samfunnsstrukturer. Den sosiale modellen vokste frem som en politisk bevegelse på 1970-tallet blant mennesker med funksjonsnedsettelse. Bevegelsen ønsket å sette funksjonshemming på dagsordenen i politikk og forskning. Tilhengerne av denne forståelsen påpekte at manglende tilrettelegging kom av diskriminerende holdninger til mennesker med funksjonsnedsettelse, som medførte ulikhet i form av menneskerettigheter (Grue, 2006). Kritikken til denne forståelsen omhandlet blant annet modellens ekskludering av funksjonsnedsettelse som noe reelt. For mange er en diagnose veien inn til økonomisk støtte eller rettigheter. Den ble og ansett som en utopi, da kravet om et fullstendig barrierefritt samfunn er dernest umulig å imøtekomme (Grue, 2006). Modellen fungerer mer i henhold til Tøssebro (2010) som en politisk ideologi om et likeverdig samfunn, da modellen påpekte samfunnets rolle i funksjonshemmede prosesser.

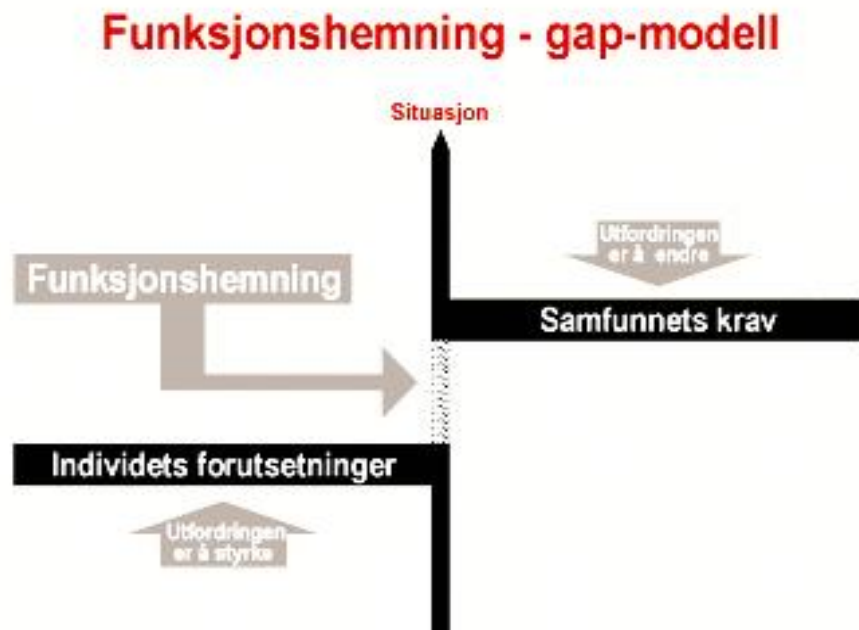
2.2.1 Relasjonell forståelse

En relasjonell forståelse handler om hvordan omgivelsene og individets forutsetninger sammen bidrar til å skape funksjonshemmede prosesser. Slike prosesser er situasjonsbetinget. (Tøssebro, 2010). Eksempelvis er en person med lese- og skrivevansker funksjonshemmet i de aktuelle situasjonene hvor samfunnet stiller krav til å kunne lese og skrive. Personen er ikke nødvendigvis funksjonshemmet på fotballtrening. Tøssebro (2010) påpeker at vi mennesker blir født inn i et sosialt miljø dominert av ulike forestillinger om hvordan verden skal fungere, og en kan si at behovet for å kunne lese og skrive er sosialt konstruert, og funksjonshemmingen kan ses som et resultat av dette. Likevel fungerer det ikke å trekke sosialkonstruktivisme helt ut i ytterpunktene i henhold til Tøssebro (2010). Lese og skrivekunnskaper anses som nødvendig for å fungere i det moderne samfunnet og ikke noe som forsvinner med det første. Likevel har teknologiske fremskritt gjort det enklere å møte disse kravene, som eksempelvis datamaskin med retteprogram eller bøker på lyd. Det gis også spesielle hensyn til mennesker som har påviste lese og skrivevansker ved søknad på høyere utdanning. Dette er en måte å styrke individet og senke kravet til samfunnet.

2.2.2 Gap- modellen.

Gap- modellen er et eksempel på en skandinavisk tilnærming til den relasjonelle forståelsen. Modellens utgangspunkt er i et velferdssamfunn, hvor fullverdig deltakelse, likestilling og inkludering er viktige målsettinger. Ellingsen & Sandvin (2014) trekker frem denne modellen som relevant i tilknytning utviklingshemming.

Modellen baserer seg på at funksjonshemming er situasjonsbestemt. Funksjonshemmingen skapes i gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav til deltakelse (Tøssebro, 2010). Når individet opplever begrensning til samfunnsdeltakelse skapes det et misforhold som representeres som gapet i modellen. Eksempler på tiltak for å minske gapet er å styrke individets forutsetninger gjennom for eksempel hjelpemidler, støtteordninger og rehabilitering, eller ved å senke miljøets krav gjennom et universelt utformet samfunn (Grue, 2014). Gap-modellen er illustrert i figur 2.

Figur 2. Gap modellen.

Modellen baserer seg likevel på et gjensidighetsprinsipp hvor individet må arbeide for å møte samfunnets krav og motsatt. Den er utviklet av en professor ved navn Ivar Lie. Han beskrev den som en deletakerbasert definisjon av funksjonshemming (Tøssebro, 2010). Det relasjonelle perspektivet og Gap- modellen på funksjonshemming ble introdusert i politiske sammenhenger i NOU 2001: 22: *Fra bruker til borger*. Funksjonshemming er ikke noe man er, men noe som oppstår mellom individets forutsetninger og samfunnets krav. Rapporten markerte et skille mellom funksjonshemming og funksjonsnedsettelse.

I henhold til Grue (2014) bidrar modellen med å synliggjøre muligheten til å endre både individets forutsetninger og samfunnets krav. Gap-modellen gjør funksjonshemming til et felles problem mellom mennesker med funksjonsnedsettelse og samfunnet. Dog er dette en åpen og fleksibel modell som kan ha ulike tolkninger etter hva man legger i begrepene krav og forutsetninger. Modellen gir heller ikke en konkret definisjon av hvem de funksjonshemmede menneskene er. Alle mennesker kan i prinsippet befinne seg i gapet mellom egne forutsetninger og samfunnets krav (Grue, 2014).

2.3 Deltakelse

Alle mennesker har i utgangspunktet rett til å delta i samfunnslivet på egne premisser. Dog kan funksjonsnivå begrense personers deltakelse i enkelte aktiviteter (Ellingsen & Sandvin, 2014). Ellingsen & Sandvin (2014) uttrykker at *deltakelse* for mennesker med utviklingshemming handler om å ha de samme forutsetningene og mulighetene for å leve et liv på lik linje som andre. Dette i et felleskap med aktivt samspill med andre mennesker i befolkningen. Likevel er det ikke slik at tilrettelegging av samfunnet passer alle, spesielt de med kognitive funksjonsnedsettelse. Det handler derfor om å leve et så normalt liv som mulig med fokus på integrering og tilrettelegging.

Begrepet deltakelse er et svært aktuelt begrep i samfunnsdebatten, og siden 1981 har begrepet *full deltakelse og likestilling* vært et symbol på hvordan offentlige tjenester skal tilrettelegges (Midtsundstad, 2016). Gustavsson (2014) uttrykker det er mange ulike meninger om betydningen av deltakelse i politiske sammenhenger. Noen trekker paralleller til integreringstanken, andre til tilgjengelighet og universell utforming. Begrepet deltakelse kan derfor ha skiftende meningsinnhold i ulike kontekster. Et eksempel er deltakelse i en politisk

diskurs kontra en teoretisk forståelse. *Deltakelsespolitikk* har ofte en positiv betydning, og handler om å få mennesker med funksjonsnedsettelse inn i samfunnet og inn i felleskapet. I Norge har deltakelsespolitikken vedrørende utviklingshemming vokst frem på normaliseringspolitikken, senere segregeringspolitikken med påfølgende integrering- og inkluderingspolitikk. Implikasjoner av de politiske føringene har påvirket hvordan vi ser på deltakelse for mennesker med utviklingshemming. Fra institusjoner og spesialskoler til bofelleskap og spesialundervisning. Nyere trender i deltakelsespolitikken fokuserer på «Individuell deltakelse» (Gustavsson, 2014).

2.4 Inkludering og integrering.

Det skilles ikke alltid mellom begrepene inkludering og integrering. De blir brukt litt om hverandre, til tross for at de ofte er tiltenkt forskjellige områder (Ellingsen, 2015). Wendelborg & Paulsen (2015, s 60) forteller at begrepene har samme innhold, men ulik måte å se individet på. For å forsøke å forstå begrepet *inkludering*, er det nødvendig med kjennskap til begrepet *integrering*, og betydningen begrepet har. Integrering kommer fra *integer*, som betyr helhet og handler om å føre noe utenifra og inn (Wendelborg & Paulsen, 2015). Begrepet benyttes blant annet i skolen, hvor barn med særskilte behov, skal får undervisning og opplæring *sammen* med andre barn, og ikke i egne klasser/skoler.

Ved integrering er det individet som skal styrkes for å møte miljøets krav, uten at det foretas særlige endringer ved selve miljøet (Ellingsen, 2015). Denne måten å se individets begrensninger på kan minne i retning den medisinske modellen og fokuset på individet som ansvarlig for integreringen, og er en del av kritikken begrepet har fått. Dette er bakgrunnen for at skolen har gått vekk fra integrering og tatt i bruk inkludering. Til forskjell fra integrering, handler inkludering om hvordan omgivelsene kan tilpasse seg *alle* uavhengig funksjonsevne og ulikheter (Ellingsen, 2015; Tøssebro, 2010). Det skilles mellom sosial integrering, som er en hyppig kontakt mellom personer med og uten funksjonshemming, og fysisk integrering, som handler om å være på samme sted som andre (Wendelborg & Paulsen, 2014). Deltakelse er et begrep som har fått en sentral plass etter at integrering ble skiftet ut med inkludering (Ellingsen & Sandvin, 2014).

Nixon (1984) bruker begrepet «genuin integration». Han beskriver det som lik tilgang til aktiviteter og deltakelse mellom mennesker med og uten funksjonsnedsettelse. Han påpeker også at interaksjonen må være uten stigma og fordommer mot mennesker med funksjonsnedsettelse. For at integrasjonen skal være hensiktsmessig påpeker Nixon at mennesker med funksjonsnedsettelse må delta i idrett hvor de har gjensidig kroppslig forutsetning som den funksjonsfriske motparten. Med andre ord må det være en idrett hvor funksjonsnedsettelsen ikke påvirker utførelsen. Nixon uttrykker det er vanskelig å finne en slik idrett, spesielt med tanke på individuelle forskjeller i funksjonsnedsettelse. Utfordringen henger sammen med at mennesker med funksjonsnedsettelse må delta i en idrett som er designet for funksjonsfriske.

Wendelborg & Paulsen (2014) påpeker at segregeringen både skyldes et individ og prestasjonsrettede perspektiv i skolen. Barn med utviklingshemming klarer ikke å følge den faglige progresjonen, og gapet mellom disse elevene og utdanningens krav blir større med økende alder. Løsninger er å ta de elevene ut av klasserommet og inn i spesialundervisning. Fremfor å tilpasse miljøet etter barnets forutsetninger må barnet tilpasse seg situasjonen.

3 Eksisterende empiri

I dette avsnittet vil det bli presentert noe av den foreliggende forskningen på området. Den foreliggende forskningen vil sammen med teori danne utgangspunktet for drøftingen av resultatet senere i oppgaven. Empirien ble funnet ved søk i databaser som Oria og Google Scholar. Søkeord som ble brukt presenteres i tabell 1. Idretten er en del av kultur og fritidstilbudet, spesielt i Norge, slik at det kan være svært aktuelt å undersøke utenfor idrettsfeltet. Det ble også aktuelt å inkludere utviklingshemming og funksjonsnedsettelse for å få nok datamaterialet.

Tabell 1. Søkeord

Norsk	Engelsk
Idrett	Sport
Fritid	Leisure time
Fysisk aktivitet	Physical activity
Utviklingshemming	Intellectual disability
Funksjonshemming	Disability
Foreldre	Parents
Trenere	Coaches

3.1 Deltakelse i idrett og fritidsaktiviteter

I rapporten *innfridde mål eller brutte visjoner* finner Söderström & Tøssebro (2011) at fritidsdeltakelsen til mennesker med utviklingshemming er på vei opp. Etter nedbygging av institusjonene kom fritidsarenaen ut som en taper etter reformen. Selv om deltakelsen er på vei opp ser det ut til at mer stillesittende aktiviteter som kino- og kafèbesøk øker foran fysisk aktivitet og idrett. Det ble også rapportert om mindre varierte fritidsaktiviteter og fortsatt få som benytter fritidstilbud for alle. Deltakerne fra denne rapporten er voksne med utviklingshemming som enten bor i bolig eller har hjemmetjeneste. Det er flere andre studier som peker på at mennesker med funksjonsnedsettelse ofte deltar i egne tilrettelagte tilbud fremfor tilbud som er åpen for alle (Merrells, Buchanan, & Waters, 2017; Söderström og Tøssebro, 2011; Dolva, Kleiven & Kollstad, 2014). Kunnskapsdepartementet (2008) finner at

det er stor variasjon i fritidstilbudet for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Tilbudene varierer dog mye fra kommune til kommune. De fant at kommunestørrelse og økonomi ser ut til å påvirke tilbudet som tilbys. Kommuner med spredt bosetting og lave innbyggertall hadde utfordringer med å tilby fritidstilbud som var tilpasset deltakernes interesser og ulike funksjonsnedsettelse.

Barn med funksjonsnedsettelse er mindre i sosiale samvær med sine jevnaldrende enn barn uten funksjonsnedsettelse. Dette omfatter sosial deltakelse på fritiden, fritidsaktiviteter og på skolen. Det sosiale samværet ser ut til å reduseres ved økende alder, særlig for mennesker med utviklingshemming. Flere av aktivitetene til barn med funksjonsnedsettelse foregår sammen med andre med funksjonsnedsettelse (Wendelborg og Paulsen, 2014). For mange ungdommer med utviklingshemming er det gjennom organiserte tilrettelagte fritidsaktiviteter de opplever sosial deltakelse med andre (Dolva, Kleiven, & Kollstad, 2014).

En engelsk studie utført av Carter et al, (2014) undersøkte erfaringene til deltakere i et rullestolaktivitetstilbud, samt deres foreldre og andre interessepersoner tilknyttet tilbudet. Tilbudet var et blandet tilbud som bestod av barn med rullestol og barn uten. Foreldrene til begge grupper rapporterte positive forandringer i barnets selvtillit og sosiale ferdigheter. Barna uten funksjonsnedsettelse rapporterte positive opplevelser av å drive idrett sammen med barn i rullestol. Noe av det samme finner Grandisson, Tétrault & Freeman (2011) i sin studie hvor ungdommer med utviklingshemming opplever sosiale interaksjoner med de andre deltakerne i både segregerte og inkluderte idrettstilbud. Både deltakere med og uten utviklingshemming drar nytte av å drive med idrett sammen hvis barrierene til deltakelse er borte. Det ble også funnet at ulik alder hos deltakere ikke ble ansett som en begrensning til integrering da det viktigste var et tilrettelagt miljø etter deltakernes forutsetninger.

Kristén, Patriksson & Fridlund, (2003) indikerer med sin forskning at fordelene ved at deltakere med og uten funksjonsnedsettelse deltar sammen er at det kan skape en arena for forståelse og toleranse for annerledeshet, samt føre til vennskap og sosiale relasjoner. Foreldrene i studien til Barr & Shields (2011) fortalte derimot at det var få «vanlige lag» som var villige til å inkludere barnet deres med Down syndrom. Det kom frem at foreldrene opplevde at tilrettelagte tilbud fremmet deltakelse bedre for deres barn da de sørget for målrettet veiledning og oppmerksomhet. Vanlige tilbud var også en mulighet om de hadde sørget for rette tilpasningene. Både lagidrett og individuell idrett ble ansett som aktuelle for fysisk aktivitet.

Noen foreldre foretrakk individuell idrett da det ga barnet muligheten til å utvikle egne ferdigheter, men andre foretrakk lagidrett for bedre mulighet for sosial interaksjon.

Fra prosjektet «aktive muligheter» kom det frem at noen mennesker med utviklingshemming ikke selv ønsker å delta i ordinære lag, da de ofte er vandt med individuell støttekontakt og tilrettelagte fritidstilbud fra tidligere. Få har erfaring med deltakelse i ordinære tilbud, spesielt de eldre med utviklingshemming. Det var derfor ikke uvanlig at mennesker med utviklingshemming eller pårørende først og fremst ønsker deltakelse i tilrettelagte tilbud, da dette anses som tryggest. Deltakelse i egne grupper ble av prosjektlederne sett på som et springbrett ut i de ordinære tilbudene. Gjennom prosjektet ble det også funnet at de tilbudene som allerede hadde deltakere med funksjonsnedsettelse var mer positive til å få flere av denne gruppen inn i tilbudet. De hadde større tro på at deres tilbud også var egnet for mennesker med funksjonsnedsettelse. Et annet sentralt funn handlet om aldersinndeling i tilbudene. Mange fritidsaktiviteter er aldersinndelte og alder var et sentralt tema i prosjektet. Aldersinndeling fungerer bra i enkelte tilfeller, men ikke i alle, da det er vanskelig å følge den biologiske alderen siden fysiske og mentale ferdigheter kan ligge under det som er vanlig for alderen (Bliksvær, 2015)

3.2 Barrierer til deltakelse

Likestillings- og diskrimineringsombudet ga i 2008 ut en rapport vedrørende likestilling og mangfold i norsk idrett. De fant at særforbundene opplevde utfordringer vedrørende informasjon, kunnskaper om tilrettelegging, transport og støttekontakter, samt integrering i idrettslagene (Fasting, 2008). Kunnskapsdepartementet (2008) presenterte lignende resultater i tilknytning til barrierer til deltakelse i en kartleggingsundersøkelse vedrørende *fritidstilbudet til barn og unge med nedsatt funksjonsevne*. De fant også store forskjeller i organisering og tilbud av fritidsaktiviteter mellom kommunene.

Flere av de samme barrierene fant også Løvgren (2009) i sin rapport *Unge funksjonshemmede: Selvbilde, sosial tilhørighet og deltakelse i fritidsaktiviteter*. I rapporten kom det frem at organiserte fritidsarenaer kan ha positivt innvirkning på selvbilde til unge mennesker med funksjonsnedsettelse. Likevel er det en arena hvor sosiale barrierer kan reproduseres og hindre fullverdig deltakelse. Hinder og manglende deltakelse ble identifisert som sosiale barrierer;

undervurdering av deltakerens kompetanse og mestring, samt fysiske barrierer; manglende tilrettelegging og tilgjengelighet og manglende kunnskaper om konsekvensen av den konkrete funksjonsnedsettelsen. Faktorer som bidro til vellykket deltakelse var erkjennelse og oppnåelse av målsettinger, vurdering og tilpasninger ut ifra den enkeltes individuelle forutsetning til deltakelse og opplevelse av anerkjennelse og inkludering.

Kunnskaper om hvordan instruere og tilrettelegge for deltakelse for mennesker med funksjonsnedsettelse er viktig, i henhold til informantene i studien til Riksidrottsförbundet, (2003). Gradisson, Tétréault & Freeman, (2011) finner i sin studie at trenerens kunnskap om utviklingshemming også er essensielt for vellykket deltakelse. Kunnskapsdepartementet (2008) finner at manglende kunnskap og bevissthet om mennesker med funksjonshemming i samfunnet kan fungere som en barriere for deltakelse i fritidstilbud for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

Prosjektet «*Aktive muligheter*» fant utfordringer tilknyttet boforhold hvor ansattes turnus og arbeidsoppgaver hadde innvirkning på mulighetene til beboerne med utviklingshemming. Lav bemanning skapte utfordringer for fleksibiliteten og spontaniteten. Det var også utfordringer tilknyttet beboernes vedtak som endret seg ved endring av boforhold. Innflytting fra privat hjem til kommunal bolig gjør at vedtaket blir tilknyttet boligens ressurser. Det samme ble funnet i avlastningsbolig (Bliksvær, 2015).

En undersøkelse utført i Australia studerte hvilke begrensninger mennesker med utviklingshemming møter vedrørende sportsdeltakelse. Begrensninger til deltakelse ble identifisert som kostnader relatert til aktiviteten, transport og spesialutstyr (Darcy & Dowse, 2013). Lignende barrierer til deltakelse ble også funnet i en annen australsk undersøkelse utført på fritids- og idrettsansatte i det kommunale idrettstilbudet (Shields & Synnot, 2014). En finsk studie av Armila, Rannikko, & Torvinen, (2017) fant at manglende idrettstilbud i nærmiljøet var et vanlig problem for unge mennesker med utviklingshemming. De som bodde i tettbygde strøk og byer hadde ikke automatisk en kort reisevei til tilbud som var passende dem, selv om tilbudene var flere enn på bygda. En annen viktig forutsetning til deltakelse var assistenter, og mange har behov for assistanse både før og etter og under aktivitet. De fant at foreldrene til barna ofte fylte denne assistentrollen.

En annen barriere til deltakelse er tilgangen på informasjon om ulike idrettstilbud for denne gruppen i henhold til rapporten til kunnskapsdepartementet (2008). Det kom frem at det var ulik praksis mellom kommunene og noen kommuner var bedre en andre. Flere ulike instanser har tilbud for denne gruppen, og det var vanskelig å få oversikt for foreldrene. Det kan også se ut til at foreldre og pårørende også kan utgjøre en barriere til deltakelse i henhold til kunnskapsdepartementet (2008). Tid, kapasitet og vilje er faktorer som kan begrense deltakelse i fritidstilbud.

Kartleggingen til kunnskapsdepartementet (2008) finner mange utfordringer med støttekontaktordningen. Det handler for det meste om problemer med å rekruttere støttekontakter og å holde på dem. Det kommer også frem at det er vanskelig å rekruttere støttekontakter på grunn av lav lønn og få timer. Melbøe & Ytterhus (2017) finner at støttekontaktordningen er viktig for ungdom med utviklingshemming, men oppleves som ustabil, med mye utskiftninger og vanskeligheter med å anskaffe nye støttekontakter. Foreldrenes innsats er derfor spesielt viktig, da deltakelse ofte avhenger av voksnes organisering, tilrettelegging og assistanse (Melbøe & Ytterhus, 2017). Bruken av støttekontakt for mennesker med utviklingshemming ser ut til å ha gått ned de siste årene, finner Söderström og Tøssebro (2011) i rapporten *innfridde mål eller brutte visjoner*. De rapporterer at andelen som hadde støttekontakt eller fritidsassistent i 2001 var 43 % og i 2010 var den sunket til 27 %. Snittet på antall timer har også sunket fra å være på 3,7 timer i uken i 2001 til 3,3, timer i uken i 2010. Kittelsaa, Wik & Tøssebro (2015) finner i sin levekårsundersøkelse at ansatte i boliger ofte tar over som ledsagere eller assistenter i fritidsaktiviteter for beboerne med funksjonsnedsettelse.

Foreldrene i studien til Barr & Shields (2011) uttrykker at barnets forutsetninger også er en begrensende faktor til deltakelse, slik som dårlig motorikk og koordinasjon. Dette ble spesielt utfordrende når barnet ble eldre, da gapet mellom de fysiske og kognitive ferdigheter ble sammenlignet med deres jevnaldrende uten Downs syndrom. Dette begrenset deltakelsen spesielt i «vanlige» aktiviteter. Foreldrene trakk også frem atferdsvansker som en begrensende faktor i vanlige aktiviteter om det ikke ble spesielt tilrettelagt for det. Dette handlet om utagering eller kommunikasjonsvansker.

Det kan se ut til at idretten oppleves som mindre tilgjengelig for mennesker med funksjonsnedsettelse enn for resten av befolkningen som årsak av fysiske og sosiale barrierer. Likevel er det gjort lite forskning på området, spesielt med tanke på hvordan utfordringene skal løses (Elnan, 2015).

4 Metode

Forskning er en systematisk prosess bestående av innhenting og bearbeiding av data, samt utvikling av vitenskapelig kunnskap og teorier. Den vitenskapelige kunnskapen skiller seg fra annen kunnskap ved at den er gjenstand for systematisk håndtering og kritisk refleksjon i samsvar med vitenskapelig forskningstradisjon. Kunnskapen skal i følge anerkjente fremgangsmåter være etterprøvable og fremfor alt være etisk forsvarlig (Malterud, 2013, s17). Kvalitativ tilnærming er en forskningsmetode som ofte benyttes innenfor samfunnsvitenskapen. Metoden skiller seg fra kvantitativ tilnærming ved at den produserer materiale i form av tekst fra samtaler og observasjon, fremfor tall (Malterud, 2013, s. 26). Ved behandling og tolkning av forskningens datamateriale benyttes ofte en eller flere teoretiske referanserammer. Den eller de teoretiske posisjonene forskeren velger påvirker hvordan datamaterialet analyseres, og det setter grunnlag for hvilke teorier, modeller, tradisjoner og definisjoner som benyttes (Malterud, 2013, s. 42).

4.1 Det kvalitative forskningsintervju

I denne studien er jeg interessert i mennesker beskrivelser og opplevelser tilknyttet et spesifikt tema og falt valget på et kvalitativt forskningsintervju (Kvale & Brinkmann, 2015). Individuelle semistrukturerte intervju anses som godt egnet til å hente inn datamateriale for å besvare studiens problemstilling. Det kvalitative forskningsintervju ligger nær den daglige samtalen, men med en bestemt metode og formål (Kvale & Brinkmann, 2015, s 42).

4.1.1 Semistrukturert intervju

Intervjumetoden ligner en alminnelig samtale mellom to mennesker, men samtalen styres hovedsakelig av forskningens tema og informantens livsverden. På denne måten bærer intervjuet et preg av både å være strukturert i form av en intervjuguide og samtidig ustrukturert i form av informantens egne anekdoter. Intervjuformen åpner for fleksibilitet underveis i intervjuet og intervjuprosessen, og denne fleksibiliteten gir anledningen til å komme med oppfølgings spørsmål utenfor intervjuguiden, samt gjøre endringer i intervjuguiden underveis i forskningsprosessen (Kvale & Brinkmann, 2015). I denne studien valgte jeg å undersøke hvilke erfaringer informantene hadde, samtidig som jeg ønsker å stille konkrete spørsmål om enkelte temaer jeg anså som aktuelle. Fleksibiliteten i denne intervjumetoden gjorde det derfor mulig

for meg å følge opp temaer informantene kom inn på, og notere det i intervjuguiden til neste intervju. Menneskene jeg intervjuet til denne studien hadde ulik bakgrunn og tilknytning til mennesker med utviklingshemming, og spørsmålene ble derfor tilpasset individet og situasjonen. Til tross for at denne intervjutypen er fleksibel har den også en fast ramme og struktur, slik at man kan lede seg tilbake til studiets anliggende om det skulle være nødvendig. En altfor åpen form for spørsmål kan gi utfordringer til de informantene som svarer med beskrivelser utenfor tema. Likeså kan for konkrete spørsmål gi korte og konsise svar. Dette opplevdes med en av de første informantene. Dette kom både som et resultat av en fersk intervjuguide og uerfaren forsker. I det neste intervjuet hadde jeg supplert intervjuguiden med flere og videre spørsmål og tema, samt notert meg oppfølgingsspørsmål. Jeg transkriberte intervjuet i kort tid etter at det ble utført, og lyttet til lydopptaket gjentatte ganger for å forbedre min egen intervjuteknikk. Mer om intervjuprosessen blir beskrevet i avsnittet nedenfor.

4.2 Intervjuprosessen

Kvale & Brinkmann (2015) presenterer intervjuprosessen i syv faser. De syv fasene er:

- (1) Tematisering
- (2) Planlegging
- (3) Intervjuet
- (4) Transkripsjon
- (5) Analyse
- (6) Verifikasjon
- (7) Rapportering.

Jeg vil i dette kapittelet beskrive hver og en av de syv fasene til Kvale og Brinkmann, og koble de direkte til denne studien og forskningsprosessen.

(1) Tematisering

Som utdannet innenfor fysisk aktivitet og funksjonshemming var det liten tvil om hva jeg ønsket å ha som tema for masteroppgaven. Jeg har gjennom utdannelsen som idrettspedagog og praksiserfaring ved helsesportsenter fått gode kunnskaper om fysisk aktivitet for mennesker med funksjonsnedsettelse. Valget av idrett som tema kom av opplevelsen av idrett som en arena for mestring, sosialisering og deltakelse, men også en arena for ekskludering og frafall. Fokuset på mennesker med utviklingshemming kom både fra arbeid i bo- og aktivitetstilbud, men også gjennom et aktivitetskurs i regi av Idrettshøgskolen. Kurset handlet om mennesker med utviklingshemming i bevegelse og samtlige av foredragene omfattet segregerte tilbud, og jeg ble særlig nysgjerrig på idrett for mennesker med utviklingshemming. Spørsmål jeg stilte meg var om det var nødvendig og fordelaktig med slike egne tilbud, hvordan det kan bidra til inkludering og hvordan det fungerte i praksis. Ut fra dette forsto jeg at jeg ønsket å undersøke tilbudene innenfor et deltakelse- og inkluderingsperspektiv. Fra et søk i ulike forskningsdatabaser kom jeg frem til at forskningen vedrørende utviklingshemming og fysisk aktivitet/idrett er begrenset sammenlignet med forskning på ”normalbefolkningen”, og det var mulig jeg måtte bruke forskning om funksjonshemming generelt eller spesifikt for Downs syndrom eller autisme.

Noen av problemstillingene på området var jeg kjent med, og noe hadde jeg behov for å sette meg bedre inn i ved hjelp av eksisterende empiri og teori. Jeg er kjent med levekårene til mennesker med utviklingshemming. Det jeg måtte sette meg inn i var offentlige kartlegginger, rapporter og forskning som sa noe om omfanget av slike idrettstilbud og deltakelse på en generell basis. En av de største funnene jeg oppdaget var fokuset på barrierer til deltakelse for mennesker med funksjonsnedsettelse. Ut fra dette valgte jeg spesifikt å inkludere spørsmål om barrierer sammen med spørsmål om inkludering og tilrettelegging. Spørsmålene om barrierer fant jeg i ulike rapporter om fysisk aktivitet og funksjonshemming /utviklingshemming. Spørsmålene tilknyttet inkludering var relatert til integreringsprosessen til NIF og spørsmålene om tilrettelegging var relatert til begrunnelsen for egne tilbud. Jeg ønsket å undersøke hvor store endringer og tilpasninger som er nødvendig og eventuelt «rettferdiggjør» et eget tilbud

Forskerens valg av forskningstema skal ikke bare omhandle egen interesse, men også nytte menneskene som deltar i forskningen (Solberg, 2001). Som nevnt over er forskningsfeltet omkring utviklingshemming lite, men i vekst. I denne studien falt valg av informanter på

nøkkelpersoner i tilknytning til mennesker med utviklingshemming. Til tross for at forskningen aller helst skulle inkludert selve brukerne av slike tilbud, ble det ansett mest hensiktsmessig i henhold til temaet å intervju de som er med på å drive og tilrettelegge for deltakelse. Likevel er også kunnskapen slike nøkkelpersoner besitter vel så viktig å få frem, både for nøkkelpersonene sin del og gruppen de representerer.

(2) Planlegging

Kvale & Brinkmann (2015) uttrykker at det er temaet som bestemmer metoden. I dette tilfelle hvor jeg ønsket å få et datamateriale basert på opplevelser og erfaringer egnet intervjumetoden seg best. Ved å velge intervju som metode er det viktig å planlegge studien med hensyn på alle de syv stadiene og ta veloverveide beslutninger om metode, konfidensialitet og konsekvenser. Jeg vil i dette avsnittet presentere de vurderingene jeg tok i planleggingsfasen til studiet.

Etiske vurderinger

Etiske vurderinger er et vesentlig element innenfor forskning for å sikre at forskningen tjener vitenskapen, samfunnet og menneskelige interesser (Kvale & Brinkmann, 2015). Forskningsprosjekter som behandler personopplysninger har meldeplikt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), som foretar en vurdering av prosjektet i henhold til forskningsetiske retningslinjer. Forskningsetiske retningslinjer skal forhindre at menneskene som deltar i forskningen ikke skal utsettes for skade og påkjenninger (Kvale & Brinkmann, 2015). Det ble utarbeidet en prosjektbeskrivelse hvor jeg presenterte de etiske vurderingene tilknyttet valg av metode, rekruttering, samtykke, konfidensialitet og konsekvenser. Dette for å sikre at studien tilfredsstillende de forskningsetiske retningslinjene og god forskningsetikk (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2014). Denne prosjektbeskrivelsen ble sendt inn til NSD sammen med utkast av intervjuguide for godkjenning av prosjektet. Søknaden inneholdt tema og metode, samt en plan for rekruttering, beskrivelse av studiens utvalg, konsekvenser og innhenting av fritt informert samtykke.

Vurderingene vil bli beskrevet videre i avsnittet. Se vedlegg 2 for godkjenning fra NSD.

Konsekvenser

Konsekvenser tilknyttet kvalitativ forskning er ofte i form av åpenhet og intimitet. Dette gjelder ikke bare for forskningsdeltakeren, men også for gruppen de representerer (Kvale & Brinkmann, 2015). Temaet i dette prosjektet ble ikke ansett som særlig belastende, men likevel kan ikke jeg som forsker vite på forhånd hvilke opplysninger informantene ønsker å dele med meg, og spesielt ikke om de er sensitive. God forskningsetikk innebærer å behandle sensitiv informasjon og opplysninger med særlig oppmerksomhet, slik at ingen andre kan bruke informasjonen for å identifisere informantene i studien. Likevel må jeg som forsker være oppmerksom på at informantene likeså kan dele sensitive opplysninger som handler om deltakerne i tilbudet og egne barn. Derfor er det spesielt viktig å sørge for at ingen kan bli gjenkjent i det skriftlige materialet og at lydopptak, kontaktinformasjon og transkripsjoner lagres på et sikkert sted til det slettes ved prosjektets slutt. Til tross for at slike historier ofte er inngangsporter til nye aspekter omkring tematikken (Malterud, 2013) skapte det utfordringer tilknyttet transkribering og anonymisering av tredjepersoner som ikke hadde samtykket til informasjonen. Dypere refleksjon over denne utfordringen er beskrevet senere i avsnittet om transkribering. Kvale & Brinkmann (2015) fremhever at i et nytteperspektiv skal fordelene av studien veie tyngre enn konsekvensene. Forskingen i dette prosjektet kan derfor både gagne andre ledere for idrett og fritidstilbud samt deltakerne i tilbudet, som vil si mennesker med utviklingshemming.

Konfidensialitet

Konfidensialitet omhandler deltakernes rett til å ha kontroll over informasjonen de gir fra seg og at informasjonen blir behandlet konfidensielt. Dette innebærer at forskeren skal anonymisere informantene i presentasjonen av resultatene (Kvale & Brinkmann, 2015). I dette prosjektet ble det i informasjonsskrivet (se vedlegg 1) og i forkant av intervjuet opplyst om at alle personopplysninger vil bli anonymisert i det endelige materialet, som innebærer av navn, sted og opplysninger som indirekte kan identifisere informantene alene eller i kombinasjon bli omskrevet eller utelukket. Det ble også i informasjonsskrivet beskrevet at jeg ville benytte lydopptaker under intervjuet. Dette for å få en naturlig flyt i samtalen uten å bruke tid på å notere underveis. Jeg valgte å benytte lydopptakeren på egen iPhone, da jeg er godt kjent med denne. Lydsporene skulle jeg overføre til datamaskinen og lagre på en passordbeskyttet mappe. Lydsporene ville bli slettet på iPhonen. Lydfilene skulle få fiktive navn som var linket mot en koblingsnøkkel. Det samme gjaldt for transkripsjonen. Det var viktig å vite hvem de ulike

transkripsjonene tilhørte om en informant ikke ønsket å delta i studien likevel. Koblingsnøkkelen var lagret på en passordbeskyttet mappe, og lydsporene og transkripsjonene på en annen passordbeskyttet mappe. I informasjonsskrivet ble det opplyst om at all informasjon ville bli slettet etter prosjektet sto ferdig i henhold til NSD sin godkjenning. Jeg sendte sluttrapport til NSD 4. januar 2018 om at alle intervjuer var aidentifisert, slik at konfidensialiteten ble opprettholdt etter prosjektets opprinnelige frist hos NSD.

Mer om selve gjennomføringen av selve intervjuet og transkripsjonen vil bli beskrevet senere.

Informert samtykke

Mennesker som deltar i forskning har rett på informasjon om studiens formål og design, samt eventuelle konsekvenser eller fordeler ved deltakelse. Deltakelsen skal være frivillig og uten press, med mulighet til å trekke seg uten konsekvens (Kvale & Brinkmann, 2015). For å overholde informantenes frihet ble det i dette prosjektet valgt å benytte seg av et menneskelig mellomledd i rekrutteringen. Mellomleddet var en sentral person i tilknytning idrett for mennesker med utviklingshemming i NIF. Vedkommende skulle sende ut informasjonsskriv og prosjektskisse på mine vegne. Dette for at jeg som forsker ikke skulle presse potensielle deltakere til å være med i prosjektet. De som ønsket å delta tok direkte kontakt med meg. Samtykkeskjema ble tatt med til intervju sammen med en gjennomgang av informasjonen og de rettighetene deltakeren har til å trekke seg uten konsekvenser. Det ble presisert at samtykkeskjema kun fungerte som en formalitet og at informantene kunne trekke seg fra studien.

Studiens utvalg

Informantene i studien kommer fra et strategisk utvalg. Jeg ønsket å samle informasjon fra de som var ledere/trenere til idrettstilbud for utviklingshemmede. Utvalgets kriterier ble overrakt til mellomleddet (kontaktperson i NIF) og informasjonen sendt ut. Kriteriene var ledere for idrettstilbud for utviklingshemmede, innenfor gitt landsdel. Utfordringen med et strategisk utvalg er variasjon i datamaterialet om utvalget er for homogent (Malterud, 2013). Dette ble tatt forbehold om og vurdert, men ansett som gjennomførbart da mennesker som er frivillige i idretten ofte har ulike bakgrunner og tilknytninger. Enkelte i denne studien var foreldre til barn med utviklingshemming, og andre hadde ikke denne relasjonen. Relasjonen fikk jeg først vite på intervjuet. Informantene i utvalget var også tilknyttet ulike idretter, noe som var ønskelig.

Derfor ble det i utvalgsprosessen fokusert på få et variert idrettsutvalg. Likevel er det enkelte idretter som dominerer, slik at fullstendig variasjon kunne bli vanskelig. Det var ikke behov for ytterligere rekruttering da responsen var stor ved første forsøk.

Forskerens rolle

Forskerens rolle er avgjørende for den vitenskapelige kvaliteten i forskningen. Forskeren har et etisk og moralsk ansvar tilknyttet forskningens resultater og deltakere (Kvale & Brinkmann, 2015). I denne studien var det viktig å være klar over min rolle som forsker, da jeg har stor interesse og engasjement for mennesker med utviklingshemming, samt idrett. En slik tilknytning kan påvirke forskerens nøytralitet og objektivitet ved analysing av datamaterialet. Dette kan føre til at forskeren får «skylapper» og kun ser resultatene som støtter egen oppfatning (Kvale & Brinkmann, 2015). Har forskerne på skylapper kan det bli lite nyanserte funn, og vesentlige elementer kan bli oversett. Det er viktig at forskeren forholder seg objektiv under innhenting og analyse av datamaterialet. Jeg oppdaget dog i intervjusituasjon hvor praktisk det var med kunnskap og erfaring på området, da det var enkelt å skape en god samtale med informantene. Informantene virket svært engasjerte i at jeg var ute etter deres erfaring og jeg opplevde at min kunnskap på området førte til at informantene åpnet seg i stor grad.

(3) Intervjuet

Selve intervjuene ble planlagt og gjennomført kort tid etter rekruttering. Informantene fikk stor valgfrihet vedrørende hvor og når intervjuet skulle gjennomføres, slik at jeg var i informantenes hjem, på arbeidsplassen og på min egen utdanningsinstitusjon. Valgfriheten var strategisk for å gjøre deltakelse enkelt og noe jeg selv hadde mulighet til. Noen kontaktet meg på e-post, andre på telefon. Før hvert intervju startet gikk jeg gjennom informasjonsskrivet de hadde fått tilsendt og et samtykkeskjema hvor de skulle signere og fylle ut kontaktinformasjon. Deretter spurte jeg om det var noe som virket uklart. Hvis informanten svarte nei, startet jeg lydopptakeren og intervjuet. Det forekom ingen tekniske utfordringer under intervjuene, men likevel merket jeg meg utfordringer vedrørende bakgrunnsstøy og forstyrrelser. Bakgrunnsstøyen var spesielt fremtredende ved transkribering, og noe jeg forsøkte å justere på ved neste intervju. Dette var noe utfordrende da jeg ikke på forhånd hadde oversikt over rommet skulle foregå i, noe som er en av svakhetene ved at informantene kunne bestemme sted. Jeg opplevde dog at de som tok intervjuet i arbeidstiden hadde kortere intervju enn resten, noe som

er naturlig da de har begrenset tid. Forstyrrelser var det for det meste informantene selv som sto for, slik som telefon som ringer, avbrytelser av kollegaer og husdyr. Likevel var det ikke spesielt til ulempe for intervjuet i sin helhet.

Jeg opplevde også stor progresjon hos meg selv som forsker ved det første, og det siste intervjuet. I det første intervjuet hadde jeg ikke fått testet tilstrekkelig ut intervjuguiden og intervjuet ble også kortere. I det siste intervjuet hadde jeg fått samlet gode spørsmål fra de andre intervjuene og lengden på intervjuet og lengden svar på spørsmålene var større. Dette var noe jeg hadde fått beskjed om fra veileder kunne forekomme, og årsaken til at jeg valgte å rekruttere mellom 8-10 informanter. For siste utkast av intervjuguide se vedlegg 3.

(4) Transkripsjon

Prosessen rundt transkribering innebærer å bevege seg fra den språklige formen til den skriftlige. Når den skriftlige teksten skal analyseres vil den som leser mangle den sosiale konteksten, og visuelle inntrykk og kroppslig kommunikasjon går tapt (Kvale & Brinkmann, 2015). For at jeg ikke skulle miste altfor mye av de mellommenneskelige relasjonene som oppsto mellom meg og informantene valgte jeg å notere ned stikkord med følelser og inntrykk rett etterpå. Jeg forsøkte også å transkribere intervjuene rett etterpå for å ikke miste for mye av konteksten. Notater om følelser brukte jeg som guide ved transkriberingen, men jeg valgte likevel å utelukke det i det skriftlige materialet til oppgaven. Dette gjorde jeg bevisst da dette var noe jeg ikke hadde avklart med informantene på forhånd.

En annen fordel av å transkribere intervjuene rett etter var også muligheten for å kunne gjøre endringer på intervjuguiden underveis i intervjuprosessen, noe Malterud (2013) poengterer er viktig for å finne forskningens fokus og tilpasning av den enkelte deltaker. Ettersom jeg hadde en viss struktur over rekkefølge på spørsmålene, var det enkelt å gå tilbake til lydopptakene for å sikre utsagnene i skriftlig form gjenspeilet stemningen i det muntlige intervjuet. Dette kan bidra til å sikre reliabiliteten til datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2015). Det skriftlige språket i transkripsjonen ble forsøkt å ligge nærmest mulig det informantene uttalte. Likevel valgte jeg å renskrive der det var mye gjentakelser og pauseord, samt enkelte ”ugrammatiske” utsagn. Dette ble gjort uten å endre de meningsbærende enhetene, og bidro til en mer lettest presentasjon av det informantens uttalte. Dette ble også gjort med tanke på det etiske i transkripsjonen, da informanter kan oppleve ubehandlet transkripsjon som sårende og

nedlatende (Kvale & Brinkmann, 2015). Det ble også valgt å transkribere intervjuene på bokmål, for å sikre anonymisering da eventuelle dialekter kan bidra til gjenkjenning.

All transkribering, gjenfortelling og analyse ble gjort med respekt for informantene. Utfordringer tilknyttet transkriberingen var informasjon om tredjeparter som kom frem under intervjuet. Dette var spesielt fremtredende hos de informantene med egne barn med utviklingshemming i tilknytning idrettslaget. I slike situasjoner lot jeg informantene fortelle historien uten å avbryte i frykt for at de skulle ta det som en fornærmelse. Jeg valgte å vurdere hvilke tredjeparts historier jeg transkriberte inn i datamaterialet. Var det av særlig relevans og uten sjenerende detaljer benyttet jeg samme anonymisering som for informantene. Var fortellingene langt utenfor tema og med sjenerende detaljer valgte jeg å ikke transkribere det men skrive et stikk til meg selv i teksten. For eksempel «Historie om sønn utenfor tema». For det første gjorde jeg dette for å hindre at sensitiv informasjon fant sted på flere kilder, som lydfil og dokument. For det andre ville jeg likevel minne meg selv på at det var en skildring tilstede som jeg eventuelt kunne gå tilbake til om det var nødvendig.

En måte å undersøke om det transkriberte materialet er gyldig er å ettersende det transkriberte materialet til informantene (Malterud, 2013). Til tross for at dette kan være hensiktsmessig ble det i denne studien ikke gjort. Ingen informanter uttrykte at de hadde noe interesse eller spørsmål omkring det transkriberte materialet. Jeg kunne likevel ha undersøkt eller skrevet i informasjonsskrivet at det er en mulighet om noen ønsket å lese igjennom i etterkant. Kommentarer fra informanter kunne supplert datamaterialet i etterkant med reaksjoner eller korrigeringer. Likevel kan slike kommentarer by på utfordringer i henhold til hvilken «sannhet» man skal gå for (Malterud, 2013). I situasjoner hvor jeg var usikker på hva informantene ønsket å formidle valgte jeg å lytte til lydopptaket gjentatte ganger, for å forsøke å få det riktige budskapet. Studiens gyldighet avhenger også av eventuelle konsekvenser av deltakelse (Kvale & Brinkmann, 2015). Det ble nøye overveid hvorvidt spørsmålene i intervjuguiden ville være til belastning, og om selve intervjusituasjonen kunne være påkjennende. I og for seg vil et spørreskjema om tema kunne være mindre belastende og mindre tidkrevende for informantene. I midlertidig opplevde jeg det som givende for informantene at noen var interessert i deres opplevelser, og at noen ønsker å skrive om det arbeidet de legger ned i form av frivillighet.

Klargjøring til analyse

Da jeg var ferdig med å transkribere alle intervjuene startet jeg med å klargjøre materialet til analyse. Jeg valgte å benytte meg av et dataprogram som heter NVivo, som er et databehandlingsprogram designet for å kvalitative forskningsresultater. Alfasoft skriver at programmet deres NVivo er godt egnet for å organisering, analysering og strukturering av kvalitativ data (Alfasoft, 2018). Programmet gjorde det enkelt å holde oversikt over den transkriberte teksten, samt organisere og klargjøre materiale til analysen. NVivo egnet seg også godt til Malterud sin systematiske tekstkondensering.

For å analysere datamaterialet falt valget på Malterud (2013) sin systematiske tekstkondensering. Denne har klare trinn i analyseprosessen og egner seg i henhold til Malterud (2013) til en tverrgående analyse, som innebærer informasjon fra flere informanter. Analysen innebærer en abstraksjon av datamaterialet hvor en skiller ut enkelte elementer fra teksten for å skape overblikk og identifisere fellestrekk og kategorier. Selve analyseprosessen vil bli nærmere beskrevet neste kapitlet.

(5) Analysen

For å analysere datamaterialet valgte jeg å lene meg på Malterud (2012) sin systematiske tekstkondensering. Metoden har fire steg, og det første steget handler om å få en *fullstendig oversikt* over datamaterialet. Målet er å finne gjennomgående tema i teksten, uten å analysere innholdet. Ved hjelp av programmet NVivo markerte jeg temaer jeg fant i intervjumaterialet. Nvivo kaller dette Nodes, og utsagende/temaene havner i et eget dokument med link til informant og hvor utsagnet er plassert i intervjumaterialet. Dette gjorde det enkelt å ha oversikt over temaene jeg hadde funnet. Jeg valgte å konsentrere meg hovedsakelig om ett tema av gangen. Teknikken ble å markere det som for eksempel handlet om økonomi i første omgang, neste omgang sorterte jeg ut eksempelvis transport. Når jeg var ferdige med de temaene jeg hadde systematisk etterspurt i intervjuet, gikk jeg igjennom teksten og fant andre aktuelle tema. Dette gjorde at jeg leste igjennom datamaterialet flere ganger og ble godt kjent med det. Dog var denne prosessen både tidkrevende og omfattende. Enkelte tema fikk også flere nodes da de kunne både handle om økonomi og transport, dette ble løst i det neste steget.

Når temaene var sortert startet jeg å sortere de *meningsbærende enhetene*. Dette er steg to i analyseprosessen, hvor jeg gjennomgikk materialet fra de ulike temaene og luket ut relevante tekstenheter som kunne besvare problemstillingen fra irrelevant tekst. Målet er nå å finne koder som beskriver innholdet i teksten og har sammenheng med de temaene jeg merket meg i første delen. Kodingen innebærer at deler av teksten hentes ut fra kontekst for å kunne vurderes som andre lignende tekstelementer (Malterud, 2013). Dette var utfordrende da jeg hadde særlig god kjennskap til datamaterialet og koblet sitater opp mot konteksten. Derfor ble det viktig at jeg fikk andre som ikke hadde konteksten til å se om kodene til de meningsbærende enhetene var objektive og komme med forslag til egne koder. Dette bidro til at jeg fikk en bedre intersubjektivitet i datamaterialet og ikke tilegnet sitater min egen tolkning.

Når de meningsbærende enhetene var kodet ferdig beveger en seg til steg nummer tre i analysen, som Malterud (2013) benevner som *kondensering*. I dette steget skal meningen under hver kode hentes ut og sorteres i subgrupper og produserer et kondensat, som er et kunstig sitat basert på de aktuelle meningsbærende enhetene. Kondensatet skal settes sammen av de meningsbærende enhetene og representerer den aktuelle subgruppen. Det er under dette punktet fortolkning av datamaterialet kommer inn. I dette steget valgte jeg også å få medstudenter til å se over resultatet, for å øke intersubjektiviteten ytterligere. Dog vil det kunne fremkomme ulike opplevelser av tekstens innhold basert på bakgrunnen til de som leser. Det kan likevel være svært fruktbart, da jeg som forsker kan ha utviklet skylapper underveis i forskningsprosessen. Medstudenter og veileders tilbakemeldinger hjalp vedrørende reflektering over hvorvidt de meningsbærende enhetene var i rett subgruppe.

Det siste trinnet i analyseprosessen handler om å sammenfatte datamaterialet ved å *rekontekstualisere* resultatene opp mot det opprinnelige materialet. Ved å lete etter data som motsier konklusjonene i det opprinnelige materialet er det mulig å få et komplett datamateriale og samtidig validere funnene (Malterud 2013). Eksempel på analyseprosessen er representert i tabell 2.

Tabell 2. Utsnitt av analyseprosessen

Meningsbærende enhet	Kode	Tema
Grete: Også er det å se på samholdet de har fått. De har blitt helt unikt. De har fått seg venner de kan ha seg resten av livet trur jeg.	Opplevelse av andres samhold og sosiale relasjoner	Felleskap
Trine: Det er å bli kjent med så mange utviklingshemma som jeg har blitt. Se gleden når de er i et felleskap da.	Blitt kjent med mennesker og felleskap	Felleskap

(6) Verifikasjon

Validitet handler om forskningens gyldighet og nøyaktighet. Det må være samsvar mellom problemstilling, metode, teorier og kunnskap, og det må være mulig for andre å gå veien tilbake (Malterud, 2013). Kvale & Brinkmann (2015) påpeker at validitet bør være tilstedeværende i hele forskningsprosessen, og skal fungere som en kvalitetskontroll hvor forskeren stiller seg kritisk til egne valg. Kvalitativ forskningsmetode ble valgt på bakgrunn av forskningsspørsmålet, noe Malterud (2013) påpeker er avgjørende for å skape konsens fra start til slutt. Det er andre metoder enn semistrukturert intervju som kunne vært aktuelle, slik som eksempelvis et gruppeintervju, som kan være mindre tidkrevende og føre til flere sentrale diskusjoner tilknyttet forskningstema og lærdom kan overføres (Malterud, 2013). Til tross for at fokusgrupper er mye brukt i kvalitativ forskning valgte jeg individuelle intervju. Jeg opplevde at denne formen var enklere for meg å gjennomføre alene og hadde større fleksibilitet. Det kan være vanskeligere å få flere til å møte til samme tidspunkt enn det er å møte flere til ulike tidspunkt. En annen årsak er og at dette miljøet er svært lite slik at det er stor sannsynlighet at informantene vil møte hverandre i etterkant. Jeg ønsket ikke å ta sjansen på å skape dårlig stemning blant informantene.

Johannessen, Tufte, & Christoffersen (2010) understreker at overførbarheten i forskning avhenger av muligheten for å utvikle begreper, fortolkninger, beskrivelser og forklaringer som gagnar andre områder. I denne studien kan det være flere grupper som gagnes av forskningen, blant annet de menneskene som driver slike aktivitetstilbud, de som styrer det og de som er deltakere. I henhold til dette er det viktig å stille seg spørsmål om studien representerer virkeligheten, og hvorvidt informantene fortalte sannheten. Dette kan være vanskelig å forutse og oppdage, men det var flere likhetstrekk ved opplevelsene til informantene, som kan tyde på en viss oppriktighet. Likeså hadde ikke informantene mulighet til å forberede seg på forhånd da de ikke hadde fått innsyn i spørsmålene i intervjuguiden. I denne studien er det også flere perspektiver, det er både perspektiv som trener, men også som foreldre, både til barn med og uten utviklingshemming. Dette kan gjøre at det er muligheter for å få flere nyanser i svarene. Dette var ikke noe som var planlagt på forhånd, men som jeg anså som et vesentlig element, og som kan gjøre overførbarheten sterkere.

(7) Rapportering

Rapportering handler om formidling av studiens funn i et etisk og lesbart produkt (Kvale & Brinkmann, 2015). Malterud (2013, s. 185) betegner dette som kommunikativ validitet, og påvirker studiens gyldighet. Studien må presenteres i et velskrevet format som følger tradisjonen innenfor samfunnsvitenskapelig forskning. Inndeling i innledning, metode, resultat og diskusjon. Jeg valgte å rapportere funnene på en måte som overholder konfidensialiteten og respekten til informantene, men som på samme tid presenterer funnene oversiktlig. Vedrørende resultatdelen blir rapporteringen en blanding av ordrette sitater og oppsummering av fellestrekk blant informantene basert på funnene i analysen. Sitatene vil fungere som informasjon til leseren samt gi et inntrykk av interaksjonen mellom informant og forsker (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.3 Metodekritikk

Det som er særegent for kvalitativ metode sammenlignet med kvantitativ metode er forskerens rolle i innhenting og bearbeiding av datamateriale. Som nevnt i avsnittet angående etikk er det utfordringer tilknyttet forskerens objektivitet. Kvale & Brinkmann (2015, s. 273) påpeker viktigheten av å reflektere over egen posisjon og innflytelse tilknyttet kunnskapen produsert.

Dette heter på fagspråket refleksiv objektivitet. Det var forholdsvis enkelt å utforme nøytrale spørsmål i intervjuguiden. Utfordringen var å stille nøytrale oppfølgingsspørsmål til utsagnene de hadde under intervjuet. Det var i transkriberingen jeg oppdaget ledende spørsmål vedrørende enkelte tema. Det var ikke mange, men jeg valgte å være ekstra kritisk i hvordan jeg brukte de i analysen og om jeg måtte ta det med. Malterud (2013) påpeker uansett metode, kvalitativ eller kvantitativ «vil forskerens person på en eller annen måte påvirke forskningsprosessen og dens resultater» (s.38). Dermed er det viktig å tidlig presentere den teoretiske rammen som ligger til grunn for analysen, samt forskerens utgangspunkt.

5 Resultater

I dette kapitlet vil resultatene fra forskningen presenteres under ulike temaer som ble identifisert under analyseprosessen. Temaene vil illustreres ved sitater fra informantene. Funnene i dette kapitlet presenteres uten drøfting, da drøfting opp mot eksisterende teori og empiri vil finne sted i påfølgende diskusjonskapittel.

5.1 Beskrivelse av informantene

Før jeg presenterer datamaterialet vil jeg gi en kort introduksjon av informantene og deres tilbud, uten å avsløre deres identitet. Utvalget består av totalt åtte informanter med fiktive navn som Nils Arne, Mona, Henriette, Kåre, Gro, Håvard, Trine og Grete. De er alle tilknyttet hvert sitt idrettstilbud enten som trener eller lagleder. Det er flere ulike idretter, men noen går igjen på grunn av at dette er store idretter. Enkelte av informantene er også foreldre for eget barn i tilbudet de leder. Noen av informantene hadde nylig startet opp idrettstilbud og var i startfasen, mens noen av de andre tilbudene hadde eksistert i flere år. Noen av informantene hadde selv vært aktive i den idretten de ledet i tilbudet. Tre av informantene hadde tatt aktivitetskurs for mennesker med utviklingshemming gjennom NIF eller hadde trenerutdanning fra NIF.

”Hva er vitsen med at våres da skal være der og ikke få spille?”

De fleste informantene fortalte at de ønsket å tilby egne tilrettelagte tilbud for mennesker med utviklingshemming. Behovet for egne tilbud handlet for samtlige av informantene om at det eksisterte en nivåforskjell mellom deltakerne med og de uten utviklingshemming. Deltakelse i *samme tilbud* som mennesker uten funksjonshemming går til et visst punkt, men flere informanter forteller med økende alder på deltakerne forekommer det et større sprik i funksjonsnivå og ferdigheter. Flere av informantene beskrev det som at deltakerne med utviklingshemming ble «hengende etter» de andre. Dette var spesielt beskrevet for barn med utviklingshemming. Noen informanter fortalte deltakerne med utviklingshemming ble sittende på benken, eller fungerte mer som en maskot for laget.

En informant, Kåre, trekker spesielt frem utfordringen med konkurranseperspektivet i idretten. Han forteller det går fint til de er fra sju til ti år for da er deltakerne kompiser, men etter hvert tar konkurranseinstinkt over.

Kåre: Men så begynner litt sånn konkurranseinstinkt å ta over og da sentrerer de ikke til den som ikke klarer å gjøre noe med ballen.

Flere av informantene i studien var også mor eller far til eget barn i idrettstilbudet. De hadde erfaring med å ha barn med utviklingshemming med i «vanlige tilbud». Slike tilbud var ikke bare idrettstilbud, men også skole og fritidsaktiviteter. En av foreldrene, Gro, uttrykte at det ikke nødvendigvis handler om funksjonshemming eller funksjonsnedsettelse, men om å få mulighet til å delta på egne forutsetninger og premisser.

Grete: Jeg har jo prøvd begge deler, i å med at hun var jo med i vanlig lag først hun til meg, men når hun selv merket at det ikke går og når hun føler seg forbi sprunget. Så tror jeg at de blir flinkere og at de får mer samhold når de er til noen som er på sitt nivå. Om de er funksjonshemma eller funksjonsfriske har jo ikke noe å si.

En av informantene, Trine, har lang fartstid som involvert i idrett for mennesker med utviklingshemming. Hun var med på å starte opp et lag for datteren på slutten av 80-tallet. I dag er deltakerne godt voksne. Trine uttrykker at mennesker med utviklingshemming ikke har noe på «vanlige» lag å gjøre da det er så mange som faller utenfor. Hun forteller det er mange som trenger litt ekstra bistand og hjelp og ikke nødvendigvis får dette i de vanlige lagene. Trine forteller videre at dette ikke er spesielt for mennesker med utviklingshemming og idrett. Mange faller utenfor i den «vanlige idretten» også.

Trine: Det er jo mange som sitter på benken i vanlig lag også, som ikke kommer inn på banen, så da tenker jeg hva er vitsen med at våres da skal være der og ikke få spille.

Fire av informantene forteller de er åpne for at deltakelse i «vanlige» tilbud kan fungere, så lenge det ikke går utover deltakeren med utviklingshemming. Det er viktig at det er tilrettelagt for deltakelse og mestring, og ikke nødvendigvis bare konkurranse. En av informantene, Nils Arne, forteller det ikke er enten eller med egne tilbud, men det er avhengig av situasjonen og deltakerens eget ønske. Nils Arne hadde i likhet med Trine også lang fartstid som involvert i idrett for mennesker med utviklingshemming. Han hadde i likhet med Trine opplevd å få deltakere til tilbudet som ikke hadde fått være med lengre i sitt vanlige tilbud. Nils Arne forteller at nettopp derfor er egne tilbud viktige, slik at de som faller på utsiden fortsatt kan drive med

idrett. Det viktige var å bestrebe seg etter å gi det samme tilbudet til mennesker med og uten funksjonsnedsettelse.

Nils Arne: *Det mener jeg altså, men det er ikke enten eller altså, her må vi se situasjonen an, også er det først og fremst barnet som vi skal tenke på, hva som er best for barnet og ikke hva som er best for klubben eller best for oss foreldre eller hva det måtte være.*

«Det er jo den idrettsglede, den er ubetalelig»

Glede, mestring og felleskap var de mest fremtredende ordene når informantene skulle beskrive de gode erfaringene de hadde vedrørende idrettstilbudet. Det var viktig for flere av informantene at deltakerne fikk oppleve nettopp glede, mestring og et felleskap i deres idrettstilbud. Noen av informantene var også spesielt opptatt av det sosiale tilbudet kunne bidra med. Det at deltakerne fikk et samhold og knyttet sosiale relasjoner. Flere av informantene opplevde også en egen glede av å se deltakerne sin mestringsopplevelse.

Kåre: *Men gleden de har, ungene av å holde på. Det er det som gleder meg da, å se hvor artig de har det.*

Flere av informantene trakk også frem viktigheten av at deltakerne i idrettstilbudet fikk oppleve tilhørighet til et felleskap. De trakk frem eksempler som at når deltakerne tar på seg en genser eller en drakt så er de en del av et idrettsmiljø og et felleskap. Genseren og drakta fungerte som et symbol utad om tilhørighet. To av informantene uttrykte også viktigheten av at deltakerne gjennom idrettstilbudet hadde muligheten å fortelle andre, for eksempel klassekamerater at de skulle på trening.

Mona: *De kunne få den klubbgenseren med logo på og navnet på ryggen og si at jeg er faktisk.. jeg skal på trening.*

Det var også to informanter som opplevde det som svært givende og inspirerende å bli kjent med så mange ulike mennesker med utviklingshemming, samt deres foreldre. Flere informanter fortalte også om fellesskapet idrettstilbudet skapte for foreldrene til deltakerne. En av informantene, Trine, forteller at nettopp dette fellesskapet hvor man møter andre foreldre i samme situasjon er givende, da andre mennesker ofte ikke har kjennskap til

utviklingshemming. Trine opplevde at foreldrene kunne komme dit for å slappe av og snakke med de andre foreldrene.

Nils Arne forteller at foreldrene i tilbudet han leder er svært viktige, og at han har blitt inspirert av å se hvordan foreldrene tar hånd om hverandres barn. Han beskriver de som en stor «familie». Nils Arne hadde ikke noen spesiell tilknytning til mennesker med utviklingshemming før trenerjobben. Han forteller at etter 20 år i idrettslaget har han lært at det er menneskeverd som er menneskets iboende verdi. Nils Arne opplevde også at etter han fikk mer erfaring og kunnskap om utviklingshemming, fikk han mer forståelse og toleranse. Han beskriver det som «å se mennesket bak diagnosen».

Nils Arne. Jeg er så stolt over gjengen altså, det er bare helt magisk. Det har lært meg, at når jeg sier se å verdsette mennesker og barn og ungdom så har de vist seg gjennom sin måte å være på, at en ting er å se eget barn, men de ser de andre like mye.

To av informantene fortalte at de opplevde særlig deltakernes fremgang og utviklingen som verdifullt. Den ene informanten, Håvard, fortalte at den beste erfaringen var når han så at foreldre og assistenter ble overrasket over fremgangen deltakeren hadde hatt gjennom å være med i idrettstilbudet. Idretten som Håvard er trener for var en individuell idrett. Håvard forteller at læringskurven er litt bratt og idretten kan oppleves som vanskelig i starten, men plutselig løsnet det. Håvard fortalte også at de hadde lagt ut en video på sosiale medier for å vise at dette er en idrett som også fungerer for mennesker med utviklingshemming.

Håvard: Kanskje de ikke har vært med på et par ganger også ser de fremgang også bare «wow».

Den andre informanten, Mona, forteller stolt og rørt at enkelte av deltakerne har forbedret den fysiske funksjonen sin etter de startet i idrettstilbudet. Mona forteller rørt at en av deltakerne nå deltar i kroppsøvingstimen på skolen. En annen deltaker hadde klart å gjennomføre en fjelltur, og Mona hadde mottatt en melding om bragden.

Mona: Nesten så det kom tårer når det kom en melding «oi, vi klarte det»

Det var totalt tre av de åtte informantene som ikke hadde barn med utviklingshemming eller annen tilknytning til gruppen før ledelsen av tilbudet. To av informantene fikk forespørsel om å starte opp og lede et slikt tilbud, den siste tok initiativ selv for å få flere deltakere inn i klubben, uavhengig av type mennesker. Flere av de resterende fem informantene/foreldrene startet opp tilbudet på bakgrunn av manglende tilbud for eget barn i nærområdet. Enten var det ikke tilbud spesielt for mennesker med utviklingshemming, ikke tilbud i den aktuelle idretten eller i den aldersgruppen. En av informantene forteller følgende:

Grete: Det var på grunn av dattera mi, for jeg har en datter selv med Downs. Også startet hun på vanlig fotball lag opp hos oss, og når hun ble en åtte-ti år datt hu bare ut og ville ikke noe mer selv. Så da tok jeg kontakt med idrettsforbundet, og da var det ingen tilbud for de under 12 år i nærområdet. Så da startet jeg opp selv.

«Det er jo tilrettelagt for at de skal mestre»

Flertallet av informantene i studien beskrev idrettstilbudene som aktivitet- og lekbaserte fremfor konkurransepregede. To av informantene fortalte at de tilrettela aktiviteten under treningen slik at flest mulig av deltakerne opplevd mestring og glede. De beskrev tilretteleggingen som å jevne ut nivået på deltakerne ved å fordele lagene likt. Det var spesielt viktig å ikke toppe lagene, men å tilrettelegge slik at alle opplevde glede.

Nils Arne: Vi topper ikke, vi tilrettelegger slik at det blir idrettsglede for alle. Det er veldig viktig for oss.

Informanten Nils Arne fortalte at hvis de møter et lag som er bedre, eller at de er bedre en et lag de møter er det muligheter for å låne eller bytte litt på spillerne mellom lagene. Han forteller det er viktig å ha en vinner, men viktigere å skape glede hos de som spiller. Trine deler flere av de samme synspunktene som Nils Arne, hun forteller det handler om Fair play. Det er ikke noe stort poeng å vinne med mange mål, det holder å vinne med ett eller to. Hun mener fokuset på Fair Play bør være tilstede i alle lag, uavhengig om det er lag for funksjonshemmede eller ikke.

Et måte å tilrettelegge på var bruk av assistenter. Flere av informantene i studien fortalte de benyttet assistenter enten i form av ledsaging, til informasjon eller som hjelp til å legge til rette for utførelse og deltakelse. Slike assistenter var også vanlig å bruke under kamp, hvor de i for

eksempel fotball kunne ta i mot ballen og stoppe den slik at spilleren fikk sendt av gårde ett skudd eller en pasning. Assistenten kunne også hjelpe med informasjon og orientering under aktivitet. Assistenten kunne også være med under turneringer og kamper. Dette var fremtredende i lagidrettene med ball. En av informantene, Nils Arne, forteller at deltakerne tar hensyn til sine medspillere og motspillere som har assistenter, men at de arbeider med å gjøre ledsagere overflødig.

Nils Arne: *målet mitt er å utvikle hver eneste spiller på en sånn måte at ledsageren blir overflødig.*

Andre tilrettelegginger var endring av banestørrelse, samt benytte flere eller færre spillere på banen. Noen regler ble også tilpasset deltakerne, slik at det ble mere flyt i spillet.

«Det var da voldsomt til spredning av alder»

Sitatet over illustrerer et kjennetegn ved tilbudene som kom frem i resultatet. Nesten alle tilbudene hadde stor aldersspredning hos deltakerne. Illustrert i tabell 3 under.

Tabell 3. Fordeling av alder i idrettstilbudene.

Tilbud 1	Tilbud 2	Tilbud 3	Tilbud 4	Tilbud 5	Tilbud 6	Tilbud 7	Tilbud 8
12-21 år	8-17 år	9-18 år	6-13 år	15-50 år	6-8 år	30-40 år	8-15 år

Nesten alle informantene uttrykte at det var enkelte utfordringer med et stort aldersspenn hos deltakerne. Informanten som ledet *tilbud 1* fortalte de hadde utfordringer med at de fikk forespørsel fra yngre barn i 6-8 års alderen som ønsket å være med i tilbudet. Informanten fortalte at det ble feil for de deltakerne som er eldst om det kom inn langt yngre deltakere. Likevel var det vanskelig å si nei til de yngre deltakerne, da det var vanskelig å finne idrettstilbud til denne gruppen. Informanten fortalte at hun noen ganger kontaktet treneren for et annet tilbud som hun visste hadde yngre deltakere, slik at de fikk et tilbud å gå til.

Informanten til *tilbud 4* påpeker også dette med manglende idrettstilbud i nærområdet for mennesker med utviklingshemming under 15-16 år. Informanten forteller at det er utfordrende for de yngre deltakerne som ikke får være med på de ordinære lagene i sin aldersgruppe, og som ikke har tilgang til egne lag i sin aldersgruppe. Informanten påpeker at alder ikke er en begrensning i seg selv, men at det kan være utfordrende å motivere barnet til å delta med mye eldre barn. Informanten opplever også at foreldre til barn med utviklingshemming er litt usikre på idrettstilbud med mye eldre deltakere.

Kåre: Det kan være fryktelig lenge for en åtte åring at du får ikke begynne før om en 7-8 år

Informanten fra *tilbud 2* fortalte om aldersutfordringer tilknyttet kampsituasjon, da deltakerne i idrettstilbudet enda var litt små sammenlignet med de motstanderne de kunne møte. Noen ganger kunne deltakerne på et motstanderlag være på rundt 50-60 år. Idrettstilbudet hadde også bare seks spillere og ønsket å få inn flere for å til et ordentlig lag. Informanten fortalte at de unge deltakerne opplevde det som skummelt å møte de større og eldre deltakerne fra andre idrettslag.

Gro: ...jeg skjønner jo at de er livredde. Vi kan jo ikke drepe gleden før den har begynt.

Informanten til *tilbud 4* trekker frem utfordringer tilknyttet turer og overnattinger på cuper og turneringer med et så stort aldersspenn, og sier de ikke er med på langturer. Kamper og cuper kan for denne gruppen bli arrangert et stykke unna. De skulle vurdere overnatting når deltakerne ble litt eldre.

Informant som leder *tilbud 7* forteller at flere av deltakerne i idrettstilbudet har vært med siden de startet opp, og at deltakerne er godt voksne. Informanten forteller at utfordringen er å få flere deltakere, og opplever at de er så få at tilbudet er sårbart. Faller noen fra kan de ikke stille lag, og de har måttet låne spillere fra andre lag i år for å være med i serien. Hun forteller at siden deltakerne ikke lengre går på skolen hvor det er naturlig å rekruttere fra er det vanskeligere å få inn flere. Informanten ønsker å ivareta tilbudet, og forteller de forsøker å rekruttere flere deltakere på andre måter.

Tilbud 5 representerer idrettstilbudet med det største aldersspranget og flest aktive spillere med 37 deltakere. Informanten tilknyttet tilbudet forteller at det handler om å skape en arena for deltakernes mestring gjennom ferdighetsnivå og at når deltakerne i tilbudet deltar ut ifra sine forutsetninger er det ingen utfordring med alder.

Nils Arne: min filosofi er å skape en sånn arena der alle får delta ut ifra sine egne forutsetninger. Da er alder ingen problem, overhode ikke.

«Det er jo seks helt totalt forskjellige jenter på laget mitt»

Fire av informantene trekker frem deltakernes ulikheter som noe utfordrende. Tre av informantene forteller deltakerne ofte responderer forskjellig og trenger individuelle tilpasninger og øvelser. Flere av informantene beskriver deltakerne som svært ulike og har ulike tilpasning- og hjelpebehov. Noen få av informantene forteller at deltakerne har både utviklingshemming og fysiske funksjonsnedsettelse, som nedsatt syn, hørsel og motoriske utfordringer. Alle informantene forteller de forsøker å tilrettelegge treningen og aktiviteten ut i fra nivået til deltakerne. En informant, Håvard, uttrykker det er vanskelig å vite hvor lista skal legges for deltakerne. Håvard forteller også at det er ulike ting som motiverer den enkelte og at oppmerksomheten må fordeles godt. Noen av deltakerne responderer dårlig på tilbakemeldinger og kan ofte utagere. Dette skremmer noen av de andre deltakerne. Håvard forteller det hjelper å ha flere assistenter som kjenner deltakerne. Det er heller ikke alle som trives med musikk på trening.

En av informantene, Gro, forteller at alle deltakerne trenger motivering, men at de trenger ulik tilrettelegging og oppfølging for at de skal mestre på hver sin måte. Gro uttrykker at deltakerne i hennes tilbud er så ulike og har ulike funksjonsnivå, forutsetninger og behov. Gro opplever også hvor viktig det er å bli godt kjent med deltakerne, og hvor mye enklere det er hvis noen som kjenner deltakeren er tilstede. Spesielt om de kan være med å ledsage litt.

Gro: Det er jo seks totalt helt forskjellige jenter på laget mitt.

En annen informant, Henriette, forteller at hun opplevde at deltakernes ulikhet hadde innvirkning på det sosiale. Henriette uttrykte at mennesker med forskjellige former for utviklingshemming kan ha ulike forutsetninger for å fungere sosialt sammen. Hun hadde opplevd dette i sitt idrettstilbud, spesielt i sosiale settinger arrangert for idrettslaget. Henriette fortalte at deltakerne kommuniserte forskjellig, noen brukte ord, andre tegn og kroppskontakt, men hun fortalte også at treneren løste det på en god måte. Likevel sa Henriette det var noen aktiviteter de måtte stå over og som ikke fungerte for denne typen gruppe, slik som noen selskapsleker.

Henriette: De så forskjellig, i hvert fall min sønn og en av de andre guttene går ikke overhode sammen i det hele tatt og vi to foreldrene liker hverandre godt da, men vi merker at de to ikke gjør det.

«Det var veldig tungt å dra i gang i starten»

Flere av informantene i studien opplevde også utfordringer med oppstart av tilbudet. Dette handlet ofte om mangel på deltakere. Det var flere av informantene som fortalte de hadde en tøff start. En informant, Henriette, forteller de var så få deltakere i starten, to på første trening og totalt tre deltakere i løpet av våren, at foreldrene måtte være med for å få til spill. Henriette fortalte de var bekymret for at idrettstilbudet ikke skulle få fortsette, men de fikk av idrettslaget holde på slik i ett år, og til høsten igjen hadde de fått inn flere deltakere. Henriette fortalte også om utfordringer med å informere andre om tilbudet, for å få flere deltakere. Henriette fortalte at de hadde hovedsakelig rekruttert gjennom interesseorganisasjoner og foreninger for mennesker med utviklingshemming. De publiserte reklame eller notiser i medlemsblader og nyhetsbrev om tilbudet, men det var likevel vanskelig å få tak i flere deltakere.

Henriette: Jeg tenker litt på det med informasjon om tilbud altså, at det er kjempeviktig for jeg tenker det sitter jo folk rundt å ikke vet om det tilbudet her, som ikke vet hvor bra det er.

Det var ikke bare utfordringer tilknyttet rekruttering av deltakere men også av trenere. En informant, Trine, fortalte at de i tillegg til flere deltakere også hadde behov for flere og nye trenere til tilbudet. Deltakere i Trine sitt idrettstilbud var godt voksne og foreldrene hadde alle rullert på trenerrollen. Hun fortalte at de snart ikke hadde flere menneskelige ressurser å ta av.

En av informantene, Mona, var fra en mindre kommune enn de andre idrettstilbudene, hvor hun hadde opplevd noen utfordringer med kommunen. Hun fortalte at de ikke hadde nok idrettshaller tilgjengelig i kommunen, og at det var enkelt å kutte ned på tilbud som hennes. Hun hadde opplevd at tilbudet hadde blitt flyttet til fordel for et annet tilbud. Mona fortalte at de hadde god dialog med Norges idrettsforbund, men at det stoppet litt opp hos kommunen.

«Vi må hele tiden sørge for å få dem der de skal»

Nesten alle informantene fortalte at det hovedsakelig var foreldrene til deltakerne eller ansatte i kommunen som sto for transporten til treninger og kamper. Noen av deltakerne tok kollektivtransport, men dette var hovedsakelig de eldre. Det var ulike utfordringer tilknyttet transport, i følge informantene. Tre av informantene trekker spesifikt frem kommunale boliger som årsak til at deltakerne ikke kommer på trening. To av informantene har erfaring med at egne deltakere ikke kommer eller kommer sjeldent etter at de flyttet i kommunale boliger. En informant, Trine, opplever det som et ressursproblem vedrørende antall ansatte i boligen. Trine er også mor til en av deltakerne i tilbudet, og som bor i kommunal bolig.

Trine: Hvis du bor i en bolig og må ha følge til en aktivitet så er det ikke sikkert at det lar seg gjøre da for det har med at det kanskje bare er to på jobb også er det åtte som skal ha hjelp.

Den tredje informanten, Kåre, hadde erfaring med avlastningsboliger, hvor spesielt en deltaker kom på trening når foreldrene kjørte, men når avlastningsboligen hadde ansvar var det varierende oppmøte. Kåre forteller at avlastningsboligene til kommunen ofte ikke disponerer egen bil, men må låne av andre kommunale enheter. Han mener at dette gjør det vanskelig å være fleksibel og han skulle helst sett en bedre løsning på transportproblemet slik at det ikke gikk ut over deltakerne i tilbudet.

Informanter hadde også andre utfordringer tilknyttet transport. Samtlige av informantene forteller at det er hovedsakelig foreldrene til deltakerne som står for transporten. En av informantene opplever at de deltakerne som ikke har like ressurssterke foreldre som resten, ikke alltid kommer seg til trening. Dårlige bussforbindelser var det en av informantene som fortalte var utfordrende. To av informantene hadde ikke opplevd særlige problemer. En av dem var klar over at andre hadde utfordringer, spesielt de uten et godt fungerende støtteapparat.

Informanten Nils Arne fortalte de hadde løst transportutfordringer ved å ha et godt forhold til deltakernes bofellesskap, men at redningen var et godt foreldreapparat rundt laget som stiller opp hvis det er utfordringer vedrørende transport.

Nils Arne: Hvis noen ikke har skyss så prøver vi jo å stille opp for hverandre. Det kan jo være foreldre som har funksjonsfriske barn også, som har sine aktiviteter også har de en gutt med nedsatt funksjonsevne, som trenger transport. Og hvis det kolliderer da transport så har vi ett apparat som gjør at foreldre stiller opp for hverandres barn.

«Jeg opplever at vi har ganske god økonomi»

Samtlige av informantene uttrykte at de ikke hadde noen utfordringer med den økonomiske situasjonen til idrettstilbudet. De hadde alle søkt etter midler/tilskudd fra kommune, idrettsforbund eller andre instanser. Flere av idrettstilbudene opererte med lave eller ingen medlemsavgift eller treningsavgift for deltakerne. To av informantene forteller at deltakerne i deres idrettstilbud ikke betalte noe det første året de var medlem. En av informantene Mona fortalte at det å tilby lave kostnader for deltakerne handlet om at de ikke ønsket å utelukke noen

Mona: Grappa har betalt alle kontingenter, altså alle startavgifter. Vi har betalt alle avslutninger, de har fått hver sin genser, for vi vil ikke at det skal utelukke noen.

Tre av informantene opplevde noen utfordringer tilknyttet økonomi. Den ene informanten forklarte at det er vrient å vite hvor man søker etter midler og støtte, men at de ofte hørte om steder å søke fra andre idrettslag. De to andre informantene uttrykte at det var utfordringer vedrørende selve søknadsprosessen, med budsjettammer og regnskap. En informant Trine beskriver prosessen som byråkratisk.

Trine: Det liksom skal være et sånt byråkrati når du søker om midler og fortelle hva du skal bruke de til og sette opp et budsjett da. Også skal du inn med regnskap, og jeg skjønner jo det skal være det, men det blir du litt sliten av da, alt det der.

«Det er jo litt synd da, om det skal være vanskelig å ha en støttekontakt»

Det er litt ulik erfaring med støttekontaktordningen hos informantene. Flere av informantene forteller at de vet at enkelte av deltakerne har støttekontakter, men de har dem som oftest ikke med på treningen. Informantene opplever at støttekontakten ofte benyttes til andre aktiviteter. To av informantene forteller at støttekontakter og assistenter er spesielt viktig for gjennomføringen av treningen. Den ene informanten Gro forteller at det er mye å ta hånd om alene og at hun har behov for støttekontaktene til barna.

Gro: Det er jo bare meg som er trener og som har satt i gang dette her da. Det er jo mye på en måte, for meg å ta hånd om. Så det er heldig at de som er barn og unge har støttekontakter som er med å bidra i treningen.

Gro beskriver støttekontaktordningen som en del av tilretteleggingen under treningen, og det gjør at deltakerne får den oppmerksomheten de trenger. Hun kan da fokusere på å lede og gjennomføre treningen. Gro forteller at støttekontaktordningen er god når den fungerer, men oppleves som ustabil med mye utskiftninger og lite timer.

Gro: Det fungerer kjempe bra når de er med, men det er ikke alltid det er med. Jeg opplever at det er litt ustabil med denne ordningen da og utskiftninger. Det er jo litt synd da om det skal være vanskelig å ha en støttekontakt.

Informanten Mona meddeler at det skulle vært en annen ordning når støttekontaktordningen ikke fungerte. Hun forteller at det er utfordrende å finne hjelpetrenerne og assistenter, og har et ønske om å få praksisstudenter eller lignende som kunne bistå henne på trening. To av informantene forteller at det er utfordringer vedrørende bofelleskap og støttekontaktordningen. Begge informantene forteller at når deltakeren flytter i boligen så mister de støttekontakten og det er de ansatte i boligen som har ansvaret for deltakerens aktiviteter. De forteller at dette ofte resulterer i at de ikke møter opp eller ikke har med noen på treningene.

Trine: Nei de har ikke støttekontakt mange av de etter at de flytter i egen bolig da. Da er det de som er ansatt i bolig som skal være de med på aktiviteter da, og det er en sak i seg selv da.

«Klubben er veldig ivrig på at dette skal fungere»

Samtlige av informantene var positive til egen idrettsklubb/idrettslag og de opplevde å være inkludert. Flere av informantene trakk frem at idrettstilbudet var tilstede i hovedstyret på lik linje med de andre lagene. Flere informanter fortalte at de var en egen avdeling, men underlagt resten av klubben som de andre lagene. Samtlige av informantene uttrykte at de hadde et godt samarbeid med klubben. Flere av informantene opplevde også at klubben er positiv til idrettstilbudet og enkelte av informantene fortalte at de hadde opplevd at ledelsen i klubben var engasjerte til tilbudet.

Gro: *«Nå sitter jeg jo i hovedstyret i klubben da, så nå er det jo jeg som på en måte styrer litt ekstra.»*

Enkelte av de andre informantene hadde også administrativ verv i hovedstyret, ofte som representant for tilbudet. Det var en informant som opplevde at idrettstilbudet ikke var inkludert som de andre lagene, men påpeker dette ikke var noe problem, da det var selvvalgt fordi det var enklest. Informanten mente også at det var få som visste at de eksisterte fordi det hadde skjedd mye endringer innenfor idrettslaget. Idrettslaget informanten og tilbudet tilhører er relativt stor i størrelse. En av informantene Håvard forteller at inkludering var hele grunntanken da tilbudet skulle starte opp og at de skulle være på lik linje med andre treningsgrupper i klubben. Håvard forteller også at deltakerne i tilbudet er med på de felles sosiale arrangementene.

Håvard: *«..alle sosiale juleavslutninger og sommeravslutninger og sommertreninger har vi jo felles, så da er alle med på samme. Nei så de er liksom helt inni klubben »*

En av informantene fortalte at klubben hadde invitert tilbudet med på en felles cup sammen med de andre lagene, hvor de andre lagene hadde fått møtt og blitt orientert om idrettstilbudet for mennesker med utviklingshemming. Informanten hadde opplevd at tilbudet hadde blitt mer synlig og fortalte at klubben ønsket å involvere de andre deltakerne i klubben uten funksjonshemming til å ta mer ansvar. Informanten fortalte at de videre skulle samarbeide med de andre lagene i klubben og var svært fornøyd med dette. Fire av informantene i studien fortalte at de *ikke deltok* på felles arrangementer som for eksempel dugnad, med resten av klubben. To av informantene forteller at det skyldes foreldrenes energi og ressurser. En informant, Trine, er selv forelder til en av deltakerne i idrettstilbudet, og forteller at hun og andre foreldre til mennesker med utviklingshemming ofte må være tilstede hele tiden.

Trine: *«Du må huske på at vi må være der hele tiden vi»*

Når det kommer til hvor *synlig* tilbudet er i innad i idrettsklubben eller idrettslaget, trekker to av informantene frem at de er synlige vedrørende treningssituasjonen. Dette handlet om at de trente i den samme hallen som noen av de andre lagene i klubben. Den ene informanten fortalte de har valgt å sørge for at deltakerne på tilbudet trente foran i hallen ved inngangen der alle kommer inn. Den andre informanten Kåre forteller de blir sett før og etter trening av andre lag, og opplever at dette er tilstrekkelig.

Kåre: *«Ja, altså, hvor synlig det vet jeg ikke. Vi kunne nok vært enda mer synlig, men hvor synlig trenger vi å være?»*

To andre informanter trakk frem tilbudets synlighet i klubben som noe som fant sted på den offisielle Facebook/hjemmesiden til klubben. En av informantene Mona forteller at når hun skriver noe som handler om idrettstilbudet så havner det på toppen av siden som alle kan se. Hun opplevde at de la ut like mye som andre avdelinger og det var opp til henne hvor synlig de var.

6 Diskusjon av forskningsresultatene

I dette kapittelet vil diskusjonen av resultatene bli presentert tematisk og relateres til oppgavens problemstillinger. Disse ble presentert i kapittel 1.1 *Problemstilling*, og er som følger:

- (i) Hvilke opplevelser har trenere/ledere for idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming vedrørende inkludering, tilrettelegging og deltakelse?
- (ii) Hvordan opplever trenere/ledere for idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming behovet for slike tilbud?

Før jeg starter diskusjonen oppsummerer jeg studiens hovedfunn.

6.1 Oppsummering av hovedfunn:

- 1) Trenerne/lederne forteller at behovene for egne tilbud ser ut til å komme av et ønske om at deltakerne i tilbudet skal få oppleve mestingsfølelse, fellesskap og glede. Deltakelse i samme tilbud som ikke- funksjonshemmede fungerer til et visst funksjons- eller aldersnivå. Tilretteleggingen i tilbudene handlet om å styrke individenes forutsetninger til å delta. Flertallet av informantene beskrev tilbudet som aktivitetspreget fremfor konkurransepreget. Deltakerne med utviklingshemming i idrettstilbudet blir beskrevet som varierende i alder og forutsetninger.
- 2) Trenerne/lederne var svært positive til egen klubb og flere opplevde tilbudet var inkludert. Flere av informantene ga uttrykk for at de ikke deltok på felles arrangement som dugnad med resten av klubben. Dugnadsarbeid var foreldrene stort sett fritatt for.
- 3) Transporten av deltakerne med utviklingshemming til idrettstilbudet står ofte foreldrene for. Utfordringene ser ut til å være tilknyttet kommunale boliger.
- 4) Økonomien i tilbudene ble presentert av trenerne/lederne som god. Deltakerne i tilbudene hadde ofte lave utgifter tilknyttet medlem og treningsavgifter. Noen opplevde utfordringer vedrørende å søke midler.

- 5) Støttekontaktordningen var viktig for flere av trenerne/lederne da den lettet trenings situasjonen, men få av deltakerne med utviklingshemming hadde støttekontakt med på trening.

6.2 Inkludering gjennom segregering

Alle tilbudene i denne studien var «segregerte» tilbud. Tilbudene var primært for mennesker med utviklingshemming og hadde hovedsakelig bare deltakere med utviklingshemming, men også noen med fysiske funksjonsnedsettelse i tillegg. Resultatene fra denne studien kan ikke si noe om hvorvidt deltakelse i egne tilbud er bedre enn deltakelse i ordinære tilbud, da er det nødvendig med forskning på deltakerne med utviklingshemming sin opplevelse. Resultatene kan si noe om hvordan informantene i denne studien opplever deltakelse i egne tilbud.

Motivasjonen for flere av informantene i denne studien til å starte opp og lede egne tilbud var på grunn av manglende tilbud i nærområdet. Det informantene da refererte til ser ut til å være tilbud særlig for denne gruppen, og ikke manglende idrettstilbud generelt. Manglende tilbud i nærområdet som en begrensende faktor for deltakelse for mennesker med funksjonshemming fremkommer også i annen forskning (Darcy & Dowse, 2013; Carter, et al. ,2014; Riksidrottsförbundet, 2003; Armila, Ranikko & Torvinen, 2017). Basert på det informantene forteller ser det ut som at når de snakker om manglende og tilgjengelige tilbud, er dette egne tilbud for mennesker med utviklingshemming og ikke idrettstilbud generelt. Det er ikke overraskende at det er færre tilbud for denne gruppen sammenlignet med befolkningen da det er færre mennesker med utviklingshemming enn uten. Dette skaper også ringvirkningen til utvalget av idrettsgrener og aldersgrupper. Det så ut til at informantene i denne studien ikke anså ordinære idrettstilbud som aktuelle idrettstilbud, som kan ha sammenheng med skildringene om manglende tilrettelegging, mestring og tilhørighet.

Flere informanter i denne studien uttrykte at de opplevde at mennesker med utviklingshemming ikke fikk oppleve mestring og felleskap i de ordinære tilbudene, og derfor har de behov for et eget tilrettelagt tilbud. Grandisson, Tétrault & Freeman (2011) finner i sin forskning at ungdommer med utviklingshemming opplever sosiale interaksjoner både i egne og ordinære idrettstilbud. Flere forskere har funnet at inkluderte tilbud kan være fordelaktig for både deltakere med og uten funksjonshemming, da det kan skape en arena for forståelse og felleskap, samt toleranse for annerledeshet (Carter, et al. 2014; Grandisson, Tétrault &

Freeman, 2011; Kristén, Patriksson & Fridlund, 2003). I denne studien var det informantenes opplevelse som ble undersøkt, og ikke deltakernes opplevelser. Hvorvidt informantenes opplevelse av at mennesker med utviklingshemming ikke opplever mestring i ordinære tilbud samsvarer med hva deltakerne faktisk opplever er uvisst. For å få et større bilde og en dypere forståelse av dette spørsmålet, bør forskning i høyeste grad inkludere mennesker med utviklingshemming. På en annen side var flere av informantene også foreldre, og har viktig kunnskap og innsikt om eget barn. De har mulighet til å observere hvordan barnet fungerer i ulike miljøer, men som en informant påpekte, så er det likevel opp til deltakeren å bestemme hvorvidt det er aktuelt med enten eget tilbud, ordinært tilbud eller eventuelt litt av alt. Det er også viktig at deltakeren får selv velge om idrett uansett tilbud noe for han eller henne.

De informantene som var foreldre til barn og voksne med utviklingshemming virket tilfreds med egne tilbud for sine barn og de fleste av informantene var positive til egen klubb og opplevelsen av å være inkludert. Likevel var de en egen avdeling i klubben og styrte alt selv, og de fleste deltok heller ikke på felles arrangementer eller dugnader. Dette ble forklart med at det var selvvalgt av praktiske årsaker. Nesten alle informantene beskriver selve idrettstilbudet som fellesskapet de var en del av, men de uttrykker sjeldent klubben som samme fellesskap. Likevel opplever de at de er inkludert, men at denne inkluderingen kan ses på som organisatorisk. For foreldrene til deltakerne fremstår det interne fellesskapet for tilbudet som særdeles viktig. En årsak til dette er muligheten til å få møte andre foreldre i lignende situasjon, noe de ikke nødvendigvis får i de ordinære tilbudene. En annen årsak er at slike egne tilbud har en større grad av aksept og toleranse for funksjonshemming som skaper et trygt miljø også for foreldrene.

En av utfordringene med slike egne tilbud at det blir enda en arena hvor mennesker med utviklingshemming er segregert fra resten av befolkningen. Tøssebro (2010) uttrykker at segregering kan medføre en forsterking av negative forestillinger for mennesker med funksjonsnedsettelse fremfor økt kunnskap og positive holdninger. Idretten kan være en unik mulighet til sosial integrering, da barn og unge med funksjonsnedsettelse ofte ikke møter sine jevnaldrende på skolen eller på andre fritidsaktiviteter (Wendelborg og Paulsen, 2014). Gjennom deltakelse i slike egne tilbud vil det være én mindre arena tilgjengelig for interaksjon mellom mennesker med og uten utviklingshemming. På en annen side fortalte eksempelvis en av informantene i denne studien at en av deltakerne, etter å ha startet på idrettstilbudet, er blitt med i den ordinære kroppsøvingstimen på skolen. Informanten fortalte at deltaker hadde

forbedret den fysiske funksjonen og fått mer selvtillit. På denne måten kan egne tilbud forsterke inkludering på andre arenaer slik som i skolen. Det ble også påpekt av to informanter i studien hvor viktig det var at deltakerne kunne fortelle andre at de drev med en idrett på fritiden. Ved å ha mulighet til å drive idrett kan deltakerne ta del i en forholdsvis normal hverdag for spesielt mange barn og unge.

Politisk og teoretisk sett er slike tilbud i mot tanken om inkludering. I NOU 2016: 17 “på lik linje” står det at «Inkludering er et overordnet mål i vårt samfunn hvor intensjonen er å gi alle like muligheter til samfunnsdeltakelse». (s. 40). Slike egne tilbud står da i tråd med utsagnet over, da det gir den gir mulighet til idrettsdeltakelse som igjen er deltakelse på en av samfunnets mange arenaer. Det står i FN konvensjonen artikkel 30 at man skal «oppmuntre» til deltakelse i vanlige idrettslag så langt det er overhode mulig. Dette forutsetter at de «ordinære idrettslagene» er tilrettelagt for deltakelse, samt at deltakerne faktisk ønsker det. Sørensen & Kahrs (2011) uttrykker at man skal inkludere gjennom likeverd, som betyr å tilby begge typer tilbud, slik at mennesker med utviklingshemming kan velge selv hva de ønsker. Denne valgmuligheten blir understreket FN konvensjonen, artikkel 30 hvor det står også at mennesker med funksjonsnedsettelse også skal få delta i idretter og konkurranser som er beregnet for dem. De skal også få velge selv om de ønsker å delta i egne tilbud, tilbud for alle eller en kombinasjon. FN konvensjonen beskytter en gruppe som har blitt utsatt for tvang, makt og segregering og skal sørge for at levekårene er like som resten av befolkningen (Kittelsaa Wik & Tøssebro, 2015). Et spørsmål som dog er viktig er hvorvidt deltakerne faktisk bestemmer hvilket tilbud de ønsker. Selvbestemmelse og medbestemmelse for mennesker med utviklingshemming er ikke like selvsagt som for andre i befolkningen (Tøssebro & Lundeby, 2002). Det er vanskelig å vite hvorvidt deltakelse i egne tilbud var selvvalgt for deltakerne, og det er mulig det er et resultat av en kombinasjon mellom foreldres opplevelse og deltakernes opplevelse.

Inkludering krever likevel at miljøet skal tilpasse seg individets forutsetninger for å legge til rette for likeverdig deltakelse i ett felleskap. Det at deltakerne ikke er med i ordinære tilbud kan ses som et resultat av manglende tilrettelegging, men det er nok ikke så enkelt som dette. Selv om en plasserer mennesker i samme rom betyr det ikke at de opplever sosiale relasjoner og inkludering. Det er flere faktorer som spiller inn som påvirker dynamikken i gruppen. Holdninger er et eksempel på en faktor som kan begrense inkludering (Darcy & Dowse, 2012). En annen faktor er også deltakerens forutsetning og nivå. Dette er ikke noe som bare gjelder

mennesker med utviklingshemming, men alle mennesker. Vi har ulike forutsetninger for å lykkes i ulike aktiviteter, og noen har bedre kroppslige og mentale forutsetninger for å drive med enkelte typer idretter. De fleste mennesker som ikke er toppidrettsutøvere vil på en eller annen måte ha et misforhold mellom kroppslig funksjon og idrettens krav, og det viktigste er at individet selv bestemmer hvorvidt det er viktig å trene eller tilrettelegge for å minske gapet, eller om man er fornøyd der man er.

Ved at informantene i denne studien tilbyr slike egne tilbud, hvor det er rom for individuell tilrettelegging, vil ikke deltakerne i tilbudet nødvendigvis oppleve å være funksjonshemmet. Informantene styrker individets forutsetning til deltakelse gjennom tilrettelegging og hjelpemidler slik at gapet mellom idrettens krav og individets forutsetning for deltakelse blir mindre. På en annen side skapes det flere muligheter for segregerte arenaer ved å tilby slike idrettstilbud, og den ordinære idretten trenger kun å tilby en plass i klubben, men ikke å legge til rette for deltakelse.

Flere av informantene i studien gir uttrykk for nettopp slike motsetningsfylte opplevelser av integrering. På den ene siden ønsket noen at mennesker med utviklingshemming skal være med i ordinære tilbud, men på den andre siden argumenterer de for egne tilbud for denne gruppen. Denne ambivalensen kan tyde på at tanken om inkludering og deltakelse står sterkt hos noen av informantene, men at de opplever at det i realiteten er vanskelig å gjennomføre. De ser at med egne tilbud oppnår de idretts glede og mestringfølelse hos deltakerne, selv om de mister muligheten til å skape inkludering.

Selv om segregerte tilbud ikke må bli en selvfølge (Ellingsen 2015) er det hensiktsmessig at de som skal konkurrere i samme idrett også får trent sammen. Det handler ikke bare om hvem som trener sammen, uttrykker Midtsundstad (2016), men også at man har lik tilgang til treningstider og treningslokaler, og er like synlige og tilstede som andre. Idrettstilbudene i denne studien oppfyller mange av disse faktorene, men den siste angående synlighet er noe usikkert. Flere informanter opplevde de var synlige og jobbet for dette, men for noen var det ikke så viktig. Dette kan tyde på at samfunnets anerkjennelse av idrettstilbudet ikke er vesentlig. I NOU 2016:17 står det at for enkelte mennesker med utviklingshemming vil det fortsatt være et gap mellom individets funksjon og samfunnets krav, til tross for tilrettelegging og individuell støtte. For å sikre samfunnsdeltakelse vil særløsninger være aktuelle. Spørsmålet er hvorvidt det bør

være «hovedregelen» eller «unntaket». Det er mulig at den beste løsningen er noe midt i mellom, og at muligheten for å velge det en ønsker er tilgjengelig så langt det er mulig.

6.3 Tilrettelagt for mestring og deltakelse

Det var viktig for flere av informantene at deltakerne fikk oppleve idrettsglede og en følelse av felleskap i deres tilbud. Spesielt for foreldrene var det svært givende å se barnas idrettsglede, noe som samsvarer med annen forskning (Darcy & Dowse, 2011; Gradisson et al., 2012; Barr & Shields, 2011). Det ser ut til at Informantene har tilrettelagt for deltakelse og mestring ved å endre miljøet og forutsetningene aktiviteten foregår i. Ved å skape et eget miljø for denne gruppens forutsetninger og tilrettelegge for hvert enkelt individs deltakelse, vil gapet mellom idrettens krav til deltakelse og idrettens forutsetninger bli mindre. Når dette gapet blir mindre vil den funksjonshemmede opplevelsen bli mindre. Enklere sagt vil deltakerne kunne oppleve å bli mindre funksjonshemmet i et tilrettelagt miljø. Dette skiller seg fra ordinær idrett hvor det er deltakerne som må tilpasse seg reglene og forutsetningene for å kunne delta, især i konkurransesituasjon. Informantene har ved å tilrettelegge for mestring og glede, ivaretatt aktivitetsverdiene til NIF. «Gleden ved å mestre er viktig for alle. Alle som deltar er like viktige, uansett prestasjonsnivå» (NIF, 2015 s 4).

Det ble i denne studien funnet resultater som tyder på at enkelte ordinære tilbud ikke er tilrettelagt for et mangfold av deltakere. Det kan være en rekke faktorer som spiller inn på hvorfor deltakelse i ordinære tilbud ikke har fungert for deltakerne med utviklingshemming tilknyttet informantene i denne studien. Flere av informantene i studien fortalte at de opplevde at deltakelse i ordinære tilbud fungerte til et visst punkt. Funksjonsnivå hos deltakeren ble av flere informanter nevnt som hovedårsaken til at det ikke fungerte. I tillegg ble nivåforskjellen mellom deltakere med og uten utviklingshemming større med stigende alder. Dette stemmer overens med funn fra annen forskning (Barr & Shields, 2011; Darcy & Dowse, 2013). Det er et stort fokus i idretten å dele inn etter alder, for å matche det fysiske og kognitive nivået til deltakerne i idrettstilbudet, samt i konkurranse. Ulike aldersgrupper responderer også naturlig nok forskjellig på instruksjoner, øvelser og regler. Det var likevel ingen av informantene i studien som uttrykte at løsningen kunne være tilpasning og tilrettelegging for deltakeren i ordinære tilbud. For dem falt det naturlig at deltakerne bør delta i egne tilbud sammen med andre deltakere på samme nivå. Dette kan ha sammenheng med at informantene ikke har noen

erfaring med at slike løsninger finner sted for denne gruppen, da de ofte segregeres i andre arenaer i samfunnet, som for eksempel på skolen.

En annen årsak til at deltakere med utviklingshemming deltar i mindre grad i ordinære tilbud kan være manglende kunnskap om funksjonsnedsettelse blant trenere og lagledere i idretter, men også holdninger. Fasting (2008) fant at enkelte særforbund uttrykte at inkluderingen av mennesker med funksjonsnedsettelse kunne oppleves som utfordrende og vanskelig. Det er tilgjengelige kurs for denne gruppen i regi av idrettsforbundet om idrett og funksjonshemming, og en av informantene forteller å ha deltatt på et slikt kurs. Slike kurs er viktige om man skal øke kunnskapen og drive med holdningsskapende arbeid blant nøkkelpersoner i idrettene. Dog er det essensielt at det ikke bare er de som driver egne tilbud for mennesker med utviklingshemming og funksjonshemming som deltar på slike kurs, men også de som er involvert i de ordinære idrettene.

En tydelig tilrettelegging i de fleste idrettstilbudene i denne studien var et aktivitetspreget miljø fremfor et konkurransepreget. Dette viste seg å forekomme også i turneringer og konkurranser som idrettstilbudene deltok på. Det så ut til at det var en felles forståelse mellom lagene og idrettsmiljøet at idretts glede og mestring går foran vinnere og tapere. De tilpasset slik at det ble et jevnt nivå, uansett aldersgruppe. Dette er det i idretten som betegnes som Fair Play eller god sportsånd (Idrettspolitisk dokument, 2015). Dette samsvarer med det Kunnskapsdepartementet (2008) finner om at barn og unge med funksjonsnedsettelse ofte ønsker et aktivitetspreg fremfor et konkurransepreg på aktiviteter de deltar i.

Flere av deltakerne i idrettstilbudene hadde vært deltakere kontinuerlig i flere år og noen av deltakerne hadde relativt høy alder. To av tilbudene hadde til og med deltakere som startet som barn og var i dag voksne, noe som skiller seg fra mange ordinære idrettstilbud, hvor det er kjent at frafallet kan være stort. Denne tilretteleggingen for et aktivitetspreget miljø kan være årsaken til at flere av idrettstilbudene hadde deltakere med høy alder, noe som samsvarer med det idrettspolitiske dokumentet (2015) hvor det står at idretten skal legge til rette for fysisk utfoldelse hele livet. En annen årsak kan være at mennesker med utviklingshemming ikke har de samme fasene i livet som den øvrige befolkningen, som eksempelvis utdanning, jobb og samliv. Dermed vil ikke nødvendigvis mennesker med utviklingshemming oppleve de samme tidstyvene som hindrer aktivitet, slik mange i den øvrige befolkningen opplever.

Aldersforskjellen til deltakerne i idrettstilbudene er bare en av de ulike aspektene som gjør disse tilbudene så mangfoldige, noe som vil bli diskutert i neste avsnitt.

6.4 Mangfold

Noe som kom tydelig frem i resultatene i denne studien var at deltakerne i «idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming» er en sammensatt gruppe på tvers av alder, kjønn og type utviklingshemming.

Det ser også ut til at det ofte er kun ett tilbud for mennesker med utviklingshemming innenfor de ulike idrettslagene. Sammenlignet med «ordinære» idrettstilbud som eksempelvis håndball, er det helt konkrete alder og kjønnsklassifiseringer, spesielt i de høyere aldersgruppene. Denne inndelingen baseres på deltakernes fysiske forutsetninger. Det ville vært lite hensiktsmessig å blande ulike aldersgrupper og kjønn i en håndballkamp da det er stor sannsynlighet at deltakerne med høy alder og størst fysisk kapasitet ville hatt et stort overtak. Dette ville ikke stimulert til idrettsglede eller mestringsglede for noen av deltakerne. Alders- og kjønnsinndeling kan ses på som et verktøy til å kunne sørge for mest mulig rettferdig idrettsfelleskap. Dette lar seg gjøre i den vanlige idretten da det er nok deltakere, men mennesker med utviklingshemming er svært få, noe som gjør det utfordrende å gjennomføre de samme inndelingene.

I flere av idrettstilbudene i denne studien var det relativt stor spredning av alder mellom deltakerne, sammenlignet med idrettstilbud generelt. Dette aldersspennet mellom deltakerne ble av flere informanter beskrevet som noe utfordrende. Grandisson, Tétrault & Freeman (2011) finner at foreldre og ansatte i tilknytning til ungdom med utviklingshemming ikke opplever at samme aldersgruppe er en nødvendighet for deltakelse, men at det er viktig. Informantene i denne studien opplevde at det ofte var utfordrende i sammenheng med kamper og konkurranser, hvor de møtte andre lignende idrettstilbud. Mange av tilbudene de møtte hadde ofte like varierende aldersgrupper som dem selv, noe som var utfordrende for de yngre deltakerne som møtte voksne deltakere.

At det er stor aldersspredning i tilbudene var ikke et overraskende funn, og har en tydelig sammenheng med at antall mennesker med utviklingshemming og antall tilbud tilgjengelig er relativt få og spredt. Det er vanskelig å si om dette hadde utslag på deltakelsen til de deltakerne i idrettstilbudet, da det ikke ble beskrevet noe slikt av informantene. Det er mulig at tilretteleggingen som ble beskrevet i kapittel 6.3 gjør at aldersspennet ikke skaper store utfordringer for deltakerne. En annen måte å se den varierte alderen på er at idrettstilbudene for mennesker med utviklingshemming evner å engasjere ungdom og voksne med utviklingshemming. Flere av deltakerne i tilbudene hadde også vært med fra de var små til de var voksne i det samme tilbudet. Dette er i idrettssammenheng noe unikt, da mange faller fra idretten i ungdomsårene.

Det er ikke bare alder som varierte i idrettstilbudene. Det var også ulike typer utviklingshemming. Fire av informantene opplevde at dette kunne være vanskelig å håndtere til tider, men lot seg som regel løse. Enkelte av informantene uttrykte at ulike former for utviklingshemming krever ulik form for tilrettelegging og stimuli. En av informantene beskrev utfordringer vedrørende det sosiale fellesskapet mellom deltakerne med ulike diagnoser, da de hadde ulike måter å kommunisere på, men at treneren var en viktig faktor for å skape et godt samspill. Dette understreker utfordringen med å tenke utviklingshemming som en felles betegnelse på en gruppe mennesker. Diagnosen utviklingshemming er så stor at en idrettsgruppe med mennesker med utviklingshemming vil i de fleste tilfeller være mindre homogen enn eksempelvis et ordinært håndballag. Likevel er det som tidligere nevnt, ikke et stort nok antall personer med utviklingshemming for å kunne klassifisere ytterligere. I tillegg kan man stille seg spørsmålet om en ytterligere klassifisering er hensiktsmessig, da dette vil kunne være et steg i feil retning med tanke på inkludering og deltakelse.

6.5 En uløst transportsituasjon.

Resultatene fra denne studien tyder på at situasjonen vedrørende transport for mennesker med utviklingshemming er en kompleks situasjon. Det fremkom ikke spesielt store utfordringer med transport i henhold til informantene i denne studien totalt sett, men enkelte situasjoner og gjentakende trekk tyder på at transportsituasjonen for denne gruppen dog ikke er tilstrekkelig løst. Transport som barriere til deltakelse er som nevnt tidligere godt dokumentert. Mennesker med utviklingshemming har ikke nødvendigvis de samme forutsetningene som andre i

befolkningen når det kommer til mobilitet. Ut ifra resultatene i denne studien ser det ut til at mennesker med utviklingshemming ofte har behov for bistand og hjelp vedrørende transport, og når denne hjelpen uteblir ser det ut til å påvirke deltakelsen negativt.

For de deltakerne med utviklingshemming som er barn kommer det fram at det oftest er foreldre som står for transporten til og fra trening. Dette er også funnet i annen forskning (Melbøe & Ytterhus, 2017; Armila, Ranikko & Torvinen, 2017). Det er ikke uvanlig at det er foreldrene som står for transporten til fritidsaktiviteter, uavhengig barnas funksjonsnedsettelse, men likevel påpeker Melbøe & Ytterhus (2017) at denne gruppen oftere har et større behov for foreldrenes støtte, og behovet for transport ikke nødvendigvis blir mindre selv om barnet blir eldre. Dette er ikke et funn som er unikt for bare denne gruppen, siden de fleste barn er avhengige av foreldrene for å kunne delta på fritidsaktiviteter. Likevel er ikke situasjonen den samme, da mange barn og unge har mulighet til å ta kollektivtransport eller sykle på egenhånd, og etter hvert også mulighet til å kjøre bil. Slik er det ikke nødvendigvis for mennesker med utviklingshemming, da de ofte har andre kognitive forutsetninger for deltakelse.

En av informantene opplevde at de deltakerne som ikke har like ressurssterke foreldre som resten, ikke alltid kommer seg på trening. At foreldrenes egne ressurser og muligheter kan begrense barnas deltakelse er funnet i annen forskning (Shields & Synnot, 2014; Darcy & Dowse, 2012; Barr & Shields, 2011). Det er liten tvil om at kravene til foreldre til mennesker med utviklingshemming er store, og at det i mange tilfeller kan bli vanskelig for dem å stille opp hver gang barnet ønsker transport. Da vil eksempelvis trening være noe som kan nedprioriteres i forhold til andre nødvendige hendelser.

To av informantene fortalte at enkelte av deltakerne tok buss til trening. Utfordringer var ikke bare dårlige bussforbindelser, men også utfordringer med at enkelte deltakere trengte assistanse for å ta buss. At mennesker med utviklingshemming møter barrierer tilknyttet offentlig transport finner Kittelsaa, Wik & Tøssebro (2015) i levekårsundersøkelsen for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Tre av informantene trakk frem kommunale boliger som årsak til at deres deltakere ikke kom seg på trening. Det dreide seg om to boliger for voksne med utviklingshemming og en avlastningsbolig for barn. Deltakelsen ble borte eller mindre når kommunen hadde ansvaret for deltakeren. Transportutfordringer for mennesker som bor i kommunale boliger ble også funnet i en studie av Darcy & Dowse (2012). Informantene beskrev det som et ressursproblem, og en opplevde at boligen ikke disponerte egen bil. Kittelsaa, Wik

& Tøssebro (2015) finner at få mennesker med funksjonsnedsettelse har tilgang på bil i bofellesskap, samt at få har støtte til offentlig transport slik som TT- ordningen.

Riksidrottsforbundet (2003) fant i sin rapport at enkelte idrettstilbud benyttet samkjøringstilbud, men på grunn av store avstander mellom deltakerne ble det utfordrende, da det tok svært lang tid. Idrettstilbudet til mennesker med utviklingshemming er færre enn normalbefolkning, og derfor kan avstanden mellom der de bor og der de går på fotball eller håndball være stor. Da er det ikke slik at det nødvendigvis bor noen i nærheten som går på det samme tilbudet. I tillegg er det ikke alltid ønskelig å nødvendigvis delta i det tilbudet som er nærmest, hvis det ikke er egnet for deltakeren. En av informantene i denne studien fortalte de hadde et opplegg som sikret at deltakerne kom seg på trening, gjennom å arrangere samkjøring hvor de andre foreldrene stilte opp. Det er som nevnt naturlig at foreldre kjører barn til trening, men for denne gruppen vil behovet for denne oppfølgingen kanskje vedvare livet ut.

Transportutfordringer har vært et aktuelt tema i flere politiske dokumenter, slik som NOU: 2001: 22 og NOU 2016: 17. Utvalget i NOU 2001:22 konkluderer med at det er et gap mellom en inkluderende transportpolitikk og den nåværende situasjonen. Transporttjenesten ble opplevd som funksjonshemmede da den ikke var tilrettelagt tilstrekkelig i henhold til informasjon, tilgjengelighet etc. I et relasjonelt perspektiv vil en bedre tilrettelegging av kollektivtransport kunne medføre at mennesker med utviklingshemming ikke opplevde å bli funksjonshemmet i akkurat den situasjonen. Likevel er det ikke slik at noe som fungerer for et menneske fungerer for et annet. Enkelte vil kunne dra nytte av et bedre tilrettelagt kollektivtilbud, men for noen vil fortsatt behovet for en ledsager være tilstede. Andre vil måtte ha egen privat transport, kanskje på grunn av dårlig syn eller en rullestol. En bedre tilrettelagt kollektivtransport vil komme alle til gode og gjøre færre funksjonshemmet i transportsammenheng, selv om noen alltid vil være avhengig av spesialtransport (NOU 2001:22).

Utvalget i *NOU 2016:17* poengterer at mange av fritidstilbudene til barn og unge med redusert funksjonsevne befinner seg langt fra hjemmet, ofte fordi det er for få aktuelle deltakere i nærmiljøet. De påpeker at det er kommunene sitt ansvar i å tilrettelegge for deltakelse gjennom blant annet transport. Manglende tilrettelegging gjennom transport er et brudd på likestilling og inkludering. Resten av befolkningen har en større mulighet til å komme seg steder på egenhånd, gjennom egentransport slik som sykkel, bil eller gjennom kollektivtransport. Likestilling- og

diskrimineringsombundet (2008) konkluderer med at de må avgjøre ansvarsforholdet angående infrastruktur. Det ble foreslått i kunnskapsdepartementet (2008) sin kartlegging om å organisere gratis skyss for denne gruppen for å bedre mulighetene for deltakelse. Det kan se ut til at ansvaret for transport er en kasteball mellom samfunnet og frivilligheten. Elnan (2010) uttrykker at det er vanskelig for idretten å drive med inkluderende arbeid når samfunnet ikke tar sin del av ansvaret for å legge til rette for deltakelse.

6.6 Støttekontaktordningen er god når den fungerer

Støttekontaktordningen ble opplevd av enkelte av informantene i studien som ustabil og med mye utskiftninger av støttekontakter. Dette funnet støttes av annen forskning (Melbøe & Ytterhus, 2017; Kunnskapsdepartementet, 2008). Støttekontaktordningen kan være en viktig del av tilretteleggingen på trening, men i følge flere av informantene i denne studien var det få av deltakerne som faktisk hadde med seg støttekontakter på trening. De deltakerne som hadde støttekontakt, brukte den ofte til andre aktiviteter. En av informantene i studien forteller at støttekontaktordningen er god når den fungerer.

Mangel på menneskelig støtte, som assistenter og støttekontakter for mennesker med utviklingshemming i fritidsaktiviteter er funnet i flere studier (Darcy & Dowse, 2012; Armila, Rannikko & Torvinen, 2017; Riksidrøftsforbundet, 2003). Det fremkom ikke i denne studien resultater som tyder på at mangel på støttekontakt hadde noen direkte innvirkning på deltakelsen. Det påvirket i hovedsak noen av informantene som ikke hadde nok trenere, assistenter eller foreldre til å følge opp deltakerne under selve treningen. Darcy & Dowse (2012) påpeker at assistenter ofte er viktige for deltakernes motivasjon og mestringsfølelse da de får mer oppmerksomhet og individuell tilrettelegging. Det ble i denne studien også funnet resultater som tyder på utfordringer med bofelleskap for mennesker med utviklingshemming og støttekontaktordningen. Dette ble bare påpekt av to informanter, men de fortalte begge at når enkelte av deres deltakere flyttet inn i bofelleskap mistet de støttekontakten, og de ansatte i boligen tok over denne funksjonen. Dette funnet stemmer med funn fra Kittelsaa, Wik & Tøssebro (2015).

Til tross for at det ikke ser ut til at støttekontaktordningen i stor grad påvirker deltakelsen i idrettslagene for de deltakerne som er der, gir informantene likevel indikasjoner på at ordningen ikke fungerer optimalt. Dette samsvarer med forskningen fra Kunnskapsdepartementet (2008), hvor de fant at det var problemer med blant annet rekruttering av støttekontakter. Denne utfordringen har vært kjent i lengre tid og problemet er blant annet lav lønn med få timer, samt studenter som flytter eller slutter. Det er også forskjellig organisering av ordningen mellom kommunene, og det er opp til kommunen hvordan ordningen løses. (Kunnskapsdepartementet, 2008).

Det kan tenkes at for noen mennesker med utviklingshemming vil støttekontaktordningen være viktig for deltakelse, men når timepotten er liten må timene fordeles nøye og noe må velges bort. For å få støttekontakt må man også søke til kommunen, og det må være tilgjengelige støttekontakter. Når ordningen er lite lukrativ med lav lønn og få timer er det ikke underlig at det er vanskelig å rekruttere støttekontakter. Støttekontaktordningen kan ses som en måte å styrke individets forutsetninger for deltakelse på for å møte samfunnets krav. En støttekontakt kan fungere som en brobygger mellom deltakeren og samfunnet, gjennom eksempelvis å fungere som støtte på offentlig transport. Når ressurser som støttekontakter ikke er tilgjengelig og samfunnet ikke endrer sine krav vil det kunne oppstå manglende deltakelse.

6.7 God økonomi og lave utgifter for deltakerne.

Basert på resultatene i denne studien ser det ut til at idrettstilbudene til informantene ikke har spesielt store utfordringer tilknyttet økonomi. Flere av tilbudene opererer med lave utgifter for deltakerne ved å tilby gratis medlemskap og treningsavgift. Familier som har barn med funksjonsnedsettelse kan ha større økonomiske utfordringer enn andre, som kan skyldes for eksempel redusert arbeidsstilling for en av foreldrene. Likevel har vi i Norge gode velferdsordninger som skal gi kompensasjon til hjelpemidler, tilpasninger og andre utgifter (Tøssebro & Paulsen, 2014). Informantene fortalte at idrettslagene i denne studien søkte om midler og økonomisk støtte fra idrettsforbundet, kommunene og andre instanser for å ha mulighet til å tilby lave kostnader til deltakerne. Her kom det fram enkelte utfordringer vedrørende disse støtteordningene, slik som at det eksempelvis kunne være energikrevende å utarbeide søknader, samt at det fantes lite informasjon om noen av støtteordningene.

Det er ingen hemmelighet at idretten kan by på økonomiske utfordringer da det koster med utstyr og utgifter til reise i forbindelse med turneringer. Dugnad er en løsning idretten har for å tjene inn penger ved å bruke gratis arbeidskraft for å holde kostnadene nede. Informantene i denne studien fortalte at de ikke deltok i dugnadsarbeid og flere informanter fortalte at idrettstilbudet var «fritatt» fra dugnad. Flere av informantene forklarte at dette handlet om foreldrenes ressurser, hvor foreldrene hadde nok med å være foreldre for et barn med utviklingshemming. En informant fortalte også om utfordringen med å skulle utføre dugnadsarbeid sammen med eget barn med utviklingshemming.

De lave utgiftene tilknyttet medlemskap og deltakelse i klubben er i tråd med idrettspolitikken vedrørende barns idrettsdeltakelse. Der står det at økonomi ikke skal være en barriere til barn og unges idrettsdeltakelse og at idretten må tilrettelegge for dette (NIF, 2015). Dette tiltaket kan være svært verdifullt, både for barn med utviklingshemming, hvor foreldrene kan ha dårligere økonomi, og for de voksne deltakerne som ikke har de samme forutsetningene for god økonomi som resten av befolkningen. Til tross for offentlig støtte ser det ut til at personer med funksjonsnedsettelse har dårligere økonomi enn andre (Kittelsaa, Wiik & Tøssebro, 2015). Ved å gjøre kostnadene små vil barrieren for deltakelse være mindre. Noen kostnader blir det uansett, med treningstøy og treningsutstyr, men ved å senke kravet til økonomiske utgifter tilrettelegges det for deltakelse.

7 Avslutning

I denne oppgaven undersøkte jeg erfaringene til ledere og trenere for idrettstilbud for mennesker med utviklingshemming. Jeg ønsket også å få et bilde på hvordan de opplever inkludering, tilrettelegging, deltakelse og barrierer.

Behovet for egne tilbud ser ut til å være tilknyttet et ønske om idrettsglede og mestring. Flere av informantene opplevde at egne tilbud var mer tilrettelagt for deltakelse og mestring sammenlignet med ordinære tilbud. En av årsakene til dette er blant annet nivåforskjellen mellom deltakerne med og uten utviklingshemming. I tillegg ble gapet mellom deltakernes funksjon større med økende alder. Løsningen ble deltakelse i egne tilbud, som på en side er i mot inkludering men på en annen side for deltakelse.

Når det kommer til inkludering, ser det ut til at informantene opplever at tilbudet er inkludert i klubben, og flere opplevde et godt samarbeid. Mennesker med utviklingshemming tilhører vanlige idrettslag- og klubber, og slik sett ser det ut til at integreringsarbeidet til NIF har fungert, og at idrett er for alle. Likevel kan det se ut som at idrettstilbudet for mennesker med utviklingshemming har lite med resten av klubben å gjøre. Flere av idrettstilbudene deltok ikke på sosiale arrangementer og dugnadsarbeid. Slik sett ser det ut til at de er organisatorisk integrert (Sørensen & Kahrs, 2011), men antakelig er det et stykke til Nixon (1984) sin «genuin integration». Det er forståelig at foreldrene til mennesker med utviklingshemming ikke ønsker å bruke ressurser og tid på dugnadsarbeid når de har den foreldrerollen de har. Det er heller ikke vanskelig å forstå at de trives godt i et miljø hvor de får treffe andre foreldre med barn med utviklingshemming.

Informantene opplevde mange av de samme barrierene til deltakelse som er identifisert gjennom blant annet kunnskapsdepartementet (2008). Det ser ut til at økonomi ikke er et stort problem for idrettstilbudene, til tross for fravær av dugnadsarbeid. Økonomisk bistand gjør det mulig å ha lave utgifter tilknyttet deltakelse. Transport ble ikke rapportert som en stor utfordring, siden de fleste ble kjørt av foreldre. Noe utfordring fant sted når transport var det kommunale ansvaret, eller ved bruk av kollektivtransporten. Mangel på støttekontakter på trening medførte utfordringer for enkelte av informantene, og flere av deltakerne hadde heller ikke støttekontakter. Samlet sett kan det tydes slik at når kommunen er ansvarlige for mennesker med utviklingshemming sin deltakelse i idrett blir det noen utfordringer.

7.1 Forslag til videre forskning

- Inkludere mennesker med utviklingshemming i forskning for å få deres opplevelser tilknyttet egne tilbud, inkludering og barrierer. Hvorvidt det samsvarer med hva det de rundt opplever.
- Mer forskning på boliger for mennesker med utviklingshemming, med fokus på hvordan deltakelse utenfor boligen kan fremmes.
- Forskning på hvordan egne tilbud for mennesker med utviklingshemming påvirker dem (i forbindelse med deltakelse) på andre arenaer.

Litteraturliste

- Alfasoft (2018): NVivo. 2018, hentet fra: <https://www.alfasoft.com/no/produkter/statistikk-og-analyse/nvivo.html>
- Armila, P., Rannikko, A., & Torvinen, P. (2017). Young people with intellectual disabilities and sport as a leisure activity: notions from the Finnish welfare society. *Leisure Studies*, 37(3), 295-306. doi:10.1080/02614367.2017.1397184
- Barr, M., & Shields, N. (2011). Identifying the barriers and facilitators to participation in physical activity for children with Down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 55(11), 1020-1033. doi:10.1111/j.1365-2788.2011.01425.x
- Bliksvær, T. (2015). Å legge tilrette for fritid- rapport frå eit forsøk I fire kommunar. I Midtsunstad, A. & Bliksvær, T (red). *Deltakelse på fritiden. Perspektiver på fritidsdeltakelse for mennesker med utviklingshemming*. (s 39-50) Oslo: Fagbokforlaget.
- Carter, B., Grey, J., McWilliams, E., Clair, Z., Blake, K. & Byatt, R. (2014) 'Just kids playing sport (in a chair)': experiences of children, families and stakeholders attending a wheelchair sports club. *Disability & Society*, 29:6, 938-952, DOI: 10.1080/09687599.2014.880329
- De forente nasjoner (2006) *FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Hentet fra: <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=259>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2014). *Generelle forskningsetiske retningslinjer*. 2017, fra; <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>
- Dolva, A, Kleiven, J, & Kollstad, M. (2014). Actual Leisure Participation of Norwegian Adolescents with Down Syndrome. *Journal of Intellectual Disabilities*, 18(2), 159-175. DOI: 10.1177/1744629514523158.

- Ellingsen, C. B (2015). Segregerte arenaer- næring til inkludering? I Dahle, S & Torgauten, T.I. (red). *Helt med! I samme felleskap uavhengig funksjonsevne*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Elnan, I (2010). *Idrett for alle?* Studie av funksjonshemmedes idrettsdeltakelse og fysiske aktivitet. Trondheim: NTNU samfunnsforskning.
- Fasting, K. (2008). *Likestilling og mangfold i norsk idrett: Bedre med flere på banen!* Oslo: Likestilling og diskrimineringsombudet.
- Grandisson, M., Tétreault, S., & Freeman, A. R. (2012). Enabling Integration in Sports for Adolescents with Intellectual Disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 25(3), 217-230. doi:10.1111/j.1468-3148.2011.00658.x
- Grue, L. (2006). Funksjonshemning, retorikk og forståelse. Oslo: Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Grue, J (2014). *Kroppsspråk: fremstillinger av funksjonshemning i kultur og samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Gustavsson, A. (2014). Utviklingshemming og deltakelse. I Ellingsen, K. E (red). *Utviklingshemming og deltakelse*. (s.32-49). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hanstad, D. (2011). *Norsk idrett: Indre spenning og ytre press*. Oslo: Akilles.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Kittelsaa, A. (2008). *Et ganske normalt liv: Utviklingshemming, dagligliv og selvforståelse*. (Doktoravhandling) NTNU Trondheim. Hentet fra: <http://hdl.handle.net/11250/267648>
- Kittelsaa, A., Ytterhus, B., & Kermit, P. (2015). Reformer og dagligliv. I P. Kermit, A. Gustavsson, A. Kittelsaa & B. Ytterhus (Red.), *Utviklingshemming: Hverdagsliv*,

- levkår og politikk* (s. 11-25). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kittelsaa, A., & Kermit, P. (2015). Voksen og utviklingshemmet- motsetning eller mulighet? I P. Kermit, A. Gustavsson, A. Kittelsaa & B. Ytterhus (Red.), *Utviklingshemming: Hverdagsliv, levkår og politikk* (s. 137-158). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kittelsaa, A, Wik, S. E., Tøssebro, J. (2015) : "Levekår for personer med nedsatt funksjonsevne: Fellestrekk og variasjon" (2015). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- KristÈn, L., Patriksson, G., & Fridlund, B. (2003). Parents' Conceptions of the Influences of Participation in a Sports Programme on Their Children and Adolescents with Physical Disabilities. *European Physical Education Review*, 9(1), 23-41.
doi:10.1177/1356336x03009001178
- Kulturdepartementet (2012). *Den norske idrettsmodellen*. (St.meld 26 2011-2012) Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-26-20112012/id684356/>
- Kunnskapsdepartementet (2008). *Kartlegging av fritidstilbudet til barn og unge med nedsatt funksjonsevne*. Oslo: Nasjonalt Dokumentasjonssenter.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Loland, S. (2002). *Idrett, kultur og samfunn* (4. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Løvgren, M. (2009). *Unge funksjonshemmede: Selvbilde, sosial tilhørighet og deltakelse i fritidsaktiviteter*. (NOVA rapport 9). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

- Malterud, K. (2012). Systematic text condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40 (8), 795-805
DOI: 10.1177/1403494812465030
- Merrells, J., Buchanan, A., & Waters, R. (2017). The experience of social inclusion for people with intellectual disability within community recreational programs: A systematic review. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 1-11.
doi:10.3109/13668250.2017.1283684
- Melbøe, L. & Ytterhus, B. (2017). Disability leisure: in what kind of activities, and when and how do youth with intellectual disabilities participate? *Scandinavian journal of disability research*, 2017, Vol. 19, no. 3, 245-255.
- Midtsundstad, A. (2016). *Aktiv i eget liv : Muligheter på ulike livsarenaer for mennesker med utviklingshemming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nixon II, H. L. (1984). The Creation of Appropriate Integration Opportunities in Sport for Disabled and Nondisabled People: A Guide for Research and Action *Sociology of Sport Journal*. 1(2), 184-192.
- Norges idrettsforbund. (u.å-a). *Historikk*. Hentet 2017 fra:
<http://www.idrettsforbundet.no/omnif/historikk/>
- Norges idrettsforbund. (u.å-b). *Om Norges idrettsforbund*. Hentet 2017 fra:
<https://www.idrettsforbundet.no/om-nif/om-norges-idrettsforbund/>
- Norges idrettsforbund. (u.å-c). *Om Paraidrett*. Hentet 2017 fra:
<https://www.idrettsforbundet.no/funksjonshemmede/om-idrett/om-paraidrett/>
- Norges idrettsforbund (u.å-d). *Organisering*. Hentet 2018 fra:
<https://www.idrettsforbundet.no/omnif/organisering/>
- Norges Håndballforbund. (2015). *Utviklingshemmede*. Hentet 2018 fra:
<https://www.handball.no/regioner/nhf-sentralt/om-oss/inkludering/utviklingshemmede/>

Norges Svømmeforbund. (2018). Parasvømming. 2018, fra:

<https://svømming.no/forbundet/parasvømming/>

NOU 2016: 17. *På lik linje. Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming.* Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

NOU 2001: 22. *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer.* Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2001-22/id143931/sec1>

Riksidrottsförbundet. (2003). *Möjligheten till motion och fysisk aktivitet– lika för alla?.*

(Rapport FoU nr 4). Hentet fra:

http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/mangfald/mojligheten_til_motion_och-fysisk_aktivitet.pdf

Sandvin, J., & Ellingsen, K. (2014). Utviklingshemming og deltakelse : En avsluttende drøfting. I Sandvin, J., & Ellingsen, K (red). *Utviklingshemming og deltakelse.* (s. 180-197) Oslo: Universitetsforlaget

Shields, N., & Synnot, A. (2016). Perceived barriers and facilitators to participation in physical activity for children with disability: a qualitative study. *BMC Pediatrics*, 16(1). doi:10.1186/s12887-016-0544-7

Solberg, B. (2001). Vitenskap og etikk. I E. Seglen (Red.), *Vitenskap, teknologi og samfunn.* Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Sørensen, M., & Kahrs, N. (2011). En idrett for alle : erfaring med integrering av personer med funksjonsnedsettelse i norsk idrett (s. 337-354). Oslo: Akilles.

Söderström, S., & Tøssebro, J., NTNU samfunnsforskning Avdeling for mangfold og inkludering. (2011). *Innfridde mål eller brutte visjoner? : Noen hovedlinjer i*

utviklingen av levekår og tjenester for utviklingshemmede. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS, Mangfold og inkludering.

Tøssebro, J. (2010). *Hva er funksjonshemming.* Oslo: Universitetsforlaget.

Tøssebro, J., & Lundeby, H. (2002). *Statlig reform og kommunal hverdag: Utviklingshemmetes levekår 10 år etter reformen.* (Rapport nr 33). Trondheim: NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap.

Wendelborg, C & Paulsen, V. (2014). Inkludering i skolen- inkludering på fritida? I: Tøssebro, J. & Wendelborg, C. (red.). *Oppvekst med funksjonshemming. Familie, livsløp og overganger.* (s. 59-78). Gyldendal Akademiske: Oslo.

World Health Organization. (2003). ICF : Norsk brukerveiledning : Internasjonal klassifisering av funksjon, funksjonshemming og helse. Hentet fra: <http://www.kith.no/upload/1855/NorskBrukerveiledning-v1.pdf>

Vedlegg 1: Forespørsel og samtykkeerklæring om deltakelse i mastergradsprosjekt

Informasjon og forespørsel om deltakelse i Mastergradsprosjekt ”Idrett for mennesker med utviklingshemming”

Mitt navn er Unni Brekke og jeg er student ved masterprogrammet Funksjonshemming og samfunn, ved Norges tekniske og naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. Jeg ønsker å skrive en masteroppgave om hvilke erfaringer ledere/ansvarlige for idrettstilbud for mennesker med utviklingshemmede har.

Bakgrunnen for dette er å undersøke hvilke tilpasninger og tilnærminger som finner sted i en idrettsarena for mennesker med utviklingshemming. Samt inkludering i idrettsmiljøet. Denne gruppen har fortsatt et begrenset og ensidig fritidstilbud, og målet med mitt prosjekt er å få frem hvilke erfaringer du som leder/ansvarlig har, slik at kunnskapen kan videreformidles til å bedre og fremme tilbud for mennesker med utviklingshemming.

I masteroppgaven vil jeg benytte meg av semistrukturert intervju, som betyr at intervjuet vil ha en åpen tilnærming, men med ledene stikkord bestemt på forhånd. Jeg vil også benytte lydopptaker. Intervjuet vil omtrentlig ta en time. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og bli anonymisert, slik at ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Informasjon som skulle fremkomme utenfor studiets formål vil ikke bli notert. Prosjektet avsluttes 31.12.2017 og alle opplysninger vil da bli anonymisert i tråd med gjeldene regelverk.

Det er frivillig å delta i prosjektet og det er lov å trekke seg når som helst. Dersom det er ønskelig å delta, tar du kontakt med meg. Jeg vil ta med et samtykkeskjema på intervjuet. Det er likevel lov å trekke seg når som helst fra prosjektet. Hvis det er noen spørsmål angående prosjektet eller annet, kontakt meg gjerne på oppgitte telefonnummer eller e-post.

Med vennlig hilsen

Unni Brekke

Ansvarlige personer

Dette er et masterprosjekt ved Norges tekniske og naturvitenskapelige universitet.

Veileder og faglig ansvarlig for prosjektet er Borgunn Ytterhus.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata. Ønsker du mer informasjon ved studien eller andre opplysninger kan du kontakte

- Unni Brekke
Tlf: +47 92 83 19 08 eller e-mail: unnibrek@stud.ntnu.no
- Institutt for sosialt arbeid
Tlf: +47 73 59 19 30
- Borgunn Ytterhus
Tlf: +47 73 59 14 73 eller e-mail: borgunn.ytterhus@ntnu.no

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt/lest og forstått informasjon om prosjektet ” Idrett for mennesker med utviklingshemming” og jeg ønsker å delta

---

(dato/navn med blokkbokstaver)

Kontaktinformasjon

Tlf: _____

E-post: _____

Vedlegg 2: Godkjenning fra NSD

Borgunn Ytterhus
Institutt for sosialt arbeid NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 17.02.2017

Vår ref: 52761 / 3 / IJJ

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 03.02.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>52761</i>	<i>Idrettsstilbud for mennesker med utviklingshemming.</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Borgunn Ytterhus</i>
<i>Student</i>	<i>Unni Brekke</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Ida Jansen Jondahl

Kontaktperson: Ida Jansen Jondahl tlf: 55 58 30 19

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet, men du må tilføye dato for prosjektslutt og anonymisering.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at student og veilder følger NTNU sine rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

TREDJEPERSON

Vi forutsetter at det ikke vil fremkomme personopplysninger om tredjepersoner (mennesker med utviklingshemming), og vi anbefaler at du i forkant av intervjuene snakker med informantene om at de ikke skal navngi eller på annen måte identifisere andre som selv ikke deltar.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

Forventet prosjektslutt er 01.12.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Formål:

Hvilke erfaringer har ledere/ansvarlige fått fra idrettstilbud for utviklingshemming

Stikkord: Utviklingshemming, idrett, tilrettelegging, inkludering, erfaring

Om idrettstilbudet:

Kan du fortelle litt om tilbudet du leder?

Hvor lenge har tilbudet vært tilgjengelig? Tidsperspektiv

Deltakere (antall) , foreldre, frivillige : engasjement

Hvem er idrettstilbudet tilgjengelig for? Inkludering

Treninger: ute/inne, treningsdager, trenere Rammer

Hva fikk deg til å lede et slikt tilbud? Tilknytning

Samarbeid

Hvordan opplever du samarbeid med andre instanser ? Som kommunen, idrettsforbundet?

Hjelp, kompetanseheving, rekruttering

Tilrettelegging/tilgjengelighet

Har det vært behov for å tilrettelegge/endre idretten på noen måte? Hvilke har dere gjort? - regler, rammer, antall, nivå,

Har deltakerne behov egne tilrettelegginger? Assistenten, hjelpemidler, utstyr

Opplever du at idrettstilbudet er tilgjengelig for alle? På hvilken måte? Hvorfor ikke? Hva kunne vært bedre?

Deltakelse

Hvordan har deltakelsen vært i idrettstilbudet? Har det endret seg noe i løpet av tiden det har eksistert?

Deltar dere på konkurranser og stevner? Egne stevner eller sammen med andre?

Konkurranspreget eller aktivitetspreg?

Har du møtt noen utfordringer/barrierer som påvirker deltakelsen ?:

Støttekontakt, Transport, Universell utforming, økonomi, holdninger, kompetanse

Inkludering

Hvordan opplever du samarbeidet med resten av klubben?

- med på arrangementer, møter, kamper, cuper.

Hva tenker du om egne tilbud for mennesker med utviklingshemming fremfor blandede tilbud?

Personlige erfaringer:

Hvilke erfaringer har du gjort deg med å lede slike tilbud?

Beskriv så konkret som mulig en av de beste erfaringene ved å drive dette tilbudet

Beskriv så konkret som mulig en av de vanskeligste erfaringene ved å drive dette tilbudet

Har du noe mer å tilføye som du trur du har glemt å si? Eller som jeg har glemt å spørre om?

Om lederen:

Før vi avslutter, kan jeg bare notere litt informasjon om deg?

Kan du fortelle litt om deg selv?

Alder,

jobb,

utdanning,

idrettserfaring